

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Noveller

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Noveller", i Blicher, Steen Steensen: *Noveller*, udg. af Esther Kielberg ; Henrik Ljungberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1991, s. 331. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-blic03val-shoot-idm140515386532912/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Noveller

Noter

Følgende forkortelser, der vedrører litteraturhenvisninger, er brugt:

Udgivelser af Blichers værker:

DN	St. St. Blicher: <i>Digte og Noveller</i> . Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Johs. Nørvig under medvirken af Carl S. Petersen (1946). I-II.
GnN	St. St. Blicher: <i>Gamle og nye Noveller</i> (1846-1847), I-VII.
Læ	<i>Læsefrugter</i> (1818-1833).
No	<i>Nordlyset</i> (1827-1829).
PSEB	St. St. Blicher: <i>E Bindstouv</i> med oversættelse og kommentar. Udg. af Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur ved Peter Skautrup (1942).
SD	St. St. Blicher: <i>Samlede Digte</i> (1835-1836). I-II.
SN	St. St. Blicher: <i>Samlede Noveller</i> (1833-1836). I-V.
SSk	St. St. Blicher: <i>Samlede Skjæfter</i> . Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Jeppe Aakjær, Henrik Ussing og Georg Christensen (1920-1934). I-XXXIII.
Uv	St. St. Blicher: <i>Udvalgte værker</i> . Udg. af Blicher-Selskabet (med efterskrift og noter af Søren Baggesen) (1982). I-IV.
V/A	St. St. Blicher: <i>Viborg Amt</i> (1839) (SSk XXI, 199ff. og XXII).

Andre værker:

AP	Hans Brix: <i>Analysen og Problemer</i> (1935). I-II.
DA	E. Pontoppidan: <i>Den Danske Atlas</i> (1763-1781, optr. 1968-1972). I-VII.
DaSt	<i>Danske Studier</i> (1904-).
DO	E. Mau: <i>Dansk Ordspogskeat</i> (1879).
Li-Tr	Steen Steensen Blichers <i>Livs-Tragedie i Breve og Aktskjæfere</i> ved Jeppe Aakjær (1903-1904). I-III.
OiD	<i>Ordspog i Danmark</i> . Af Iver Kjær og Bengt Holbæk (1969).
TK&L	E. Tang Kristensen og M.A.S. Lund: <i>St. St. Blichers Liv og Gerning</i> (1882). Udg. af Blicher-Selskabet (1991).
TVP	Niels Blicher: <i>Topographie over Vinum Præstebald</i> (1795). Udg. af Blicher-Selskabet ved Ella Jensen (1978).

Notearbejdet har støttet sig til noterne i *SSk*, *DN*, *Lb*, *PSEB* samt flg. Blicherudgivelser af Dansk Lærerforening: *Røverstuen*. Med indledning og noter ved Niels Nielsen. 12. udg. (1960); *Præsten i Vejlby. En Kriminalhistorie*. Med indledning og noter ved Sv. Norrild. 6. udg. (1961); *Åh! hvor forandret! Fire noveller*. Udg. ved Johs. Norvig under medvirken af Folmer Jensen (1965); *Himmelbyrget og andre noveller*. Ved Søren Baggesen (1975); *En Landsbydegns Dagbog*. Udg. med noter og efterskrift ved Peter Brask (1982). – En del noter er dog nye; visse ældre er revideret.

Mht. geografiske lokaliteter henvises til kort s. 328–329.

Noternes behandling af biografisk, historisk og topografisk stof er begrænset; der henvises løbende til relevant litteratur.

Noterne medtager kun tekstvarianter af fortolkningsmæssig og anden væsentlig betydning. Der henvises i øvrigt til afsnittene om varianter i *SSk*. Ligeledes henvises til *SSk* vedr. de fortællertekniske uenigheder, man af og til kan finde hos Blicher, og som noterne kun undtagelsesvis bringer eksempler på.

Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog

Trykt første gang i *Læ* XXIII, 1824. Optrukt i *SN* I og *GrN* V. Om tekstvarianter udover de i noterne nævnte: se *SSk* VII, 240f.

Vigtige litterære forudsætninger: Ove Malling: *Store og gode Handlinger* (1777, genudg. af DSL 1992) og en udgivelse af to præster fra Viborgegnet: *Dagbog fra det 16., 17. og 18. Aarh. sammenskrævet af M.P. Farstrup og L. Axelsen. Fra Aar 1536–1717 incl. (1813)*. Her omtales den strenge vinter 1708–1709, pesten 1711 og Den Store Nordiske Krig 1700–1720.

Marie Grubbes historie: Den kvindelige hovedperson frøken Sophies historie er en omformning af adelsfrøen Marie Grubbes (1643–1718) livshistorie, rykket ca. 50 år ned i tiden. Hun var datter af herremanden Erik Grubbe til Tjele G. 1660 med Frederik III's søn, officeren Ulrik Fr. Gyldenløve, og skilt fra ham 1670 efter en affære med svogeren Stryge Høeg. G. 1673 med herremanden Palle Dyre, skilt fra ham 1691. Siden g. i Holsten med den tidligere kusk og ladefoged på Tjele Søren Sørensen Møller, til hvem hun havde indledt et forhold ca. 1689. Parret flakkede en tid om som gøglere og slog sig siden ned ved Grønsund mellem Følster og Møn, hvor Søren blev færgemand. Marie levede med ham til hans død ca. 1715, trods hans angivelige brutalitet og utroskab. – Marie Grubbes usædvanlige livshistorie har inspireret andre ældre og nyere forfattere: Holberg, H.C. Andersen, J.P. Jacobsen, Ulla Ryum. – Se i øvrigt tillæget s. 239–247 til J.P. Jacobsen: *Fra Marie Grubbe*. Ved Jørn Erslev Andersen. *Danske Klassikere* (1989).

Om Blichers fars tilknytning til Tjele og Foulum, se *SSk* VII, 245.

- 7 *Tilten*: efter en novelle *Nytaarsgaven* (i: *Lø* 1820) med undertitlen *Brudstykker af en fattig engelsk Landsbypræsts Dagbog*. B.s novelle skulle fra først af opfattes som underholdende dokumentarisme i tidens svag, en illusion, som er opgivet ved udg. af *SN*, jf. titelændringen til *En Landsbypræsts Dagbog – Hr. (Søren)*. Sådan tiltales endnu på den tid steders præst. – *han slukkede Lyset* (...): folkeovertro: Hvis man kom til at slukke lyset nytårsaften, ville man dø inden næste nytår. – *agnus gratias!*: lat. lad os takke! – *Conzelius Nepos* (95-24 f.Kr.): rom. historiker, hvis skrifter bragtes ved begynderundervisning i latin. – *Der loves mig for*: det aner mig. – *in nomine Jesu!*: lat. i Jesu navn! – *Skytte*: en s. stod i en jagtherres (herremands) tjeneste, passede jagt hundene, skaffede vildt osv. – *mi fili!*: lat. min søn! – *omni est pulvina diaboli*: lat. Ledsgang er Djævelens hovedpude; afskrives den ital. kirkefader Ambrosius (340-397); udtrykket har måske sin oprindelse i *Ørkesløshed har lært noget godt* fra det apokryfe skrift Jesu Strachs Visdom 33,31. – *som en Slibsteen*: helt ubegyrbeligt. – *die St. Martini*: Mønstersdag = 11. nov.
- 8 *vellem hanc esse filium meum!*: lat. Gid han dér var min søn! – *Cicero, Marcus Tullius* (106-43 f.Kr.): rom. statsmand og forfatter. – *Vildbase*: vildorme. – *Kindhest*: ørefigen. – *habent!*: lat. Lad ham få den, dvs. det har han godt af. – *Calcedi Janua*: rom. datering: 1. jan. – *Proh dolor!*: lat. hvilken smerte! – *ve me miserum!*: lat. ak, jeg elendige. – *fugisti cor meum!*: lat. Du har knust mit hjerte. – *Gud! giv mig Sin* (...): 1. Kron. 29,19. – *patet!* (...) *meum!*: lat. Fader! i dine hænder befaler jeg min ånd! Luk. 23,46. – *senis* (...) *poenitentium!*: lat. Nu straffes du – du angret alt for sent! Fra fabeln om næven og ravnene, den rom. digter Phaëdrus' fabelsamling, t. bog, 13. 1-12. P. var kejser Tiberius' (14-37) samtidige. – *Pridie iduum Januarii MDCCXIX*: lat. datering: 12. jan. 1709. – *facie Middagsmad*: Som latinskoleelev skal Morten bo i Viborg. Faderen skal træffe afale for ham om et dagligt, billigt middagsmåltid. – *det er skæer til*: det er for dyrt. – *Brev til Titianus*: den rom. digter Ovid (43 f.Kr.-17 e.Kr.) skrev i sin forvisning til Pontus ved Sortehavet nogle digte i brevform, heraf to til vennen Titianus (*Epistolar ex Ponto* IV, 12, 34). – *cheud mortuus est!*: Ak! han er død! – *Mønning(en)*: tagryg. – *Kaallone*: jy. koldkenhave.
- 9 *Idibus Januarii MDCCXIX*: rom. datering: 13. januar 1709. – *XVIII Calend. Febr.*: rom. datering: 15. jan. – *Manden i København*: jy. herremanden til København. – *synger for Døren*: De lærde skolers elever (*Stalepeblingene, Latinerne*), raggede til hvets ophold ved korsang foran borgernes huse. Skikken blev forbudt 1756. – *sæt såvist, dog*. – *valere plurimum!*: lat. et varmt farvel! – *ven-didit libertatem!*: lat. jeg har solgt min frihed. – 12 *Siltdaler*: Mortens festpenge. 1 s. var 4 mark (1 rigsdaler, 8 gode dalere), var 6 mark; konverteredes i 1875 til 2 kr.). – *Udvisning*: brandsel; egl. mærkning af træer, der skal fældes. – *rigtig*: virkelig.
- 10 *Miekerske(n)*: smøkkerneske. – *Fruepigen*: fruens kammerpige. – *an amoris og unedum amoris*: to erotiske lieredigte af Ovid (se n.t.s. 8): »Om elskovskunsten» og »Midler mod elskovs». – *obstinat manus!*: lat. (fordret) væk

- med hånden! – *Viskum*: herregård. – *Uly*: i *TVP*, 94 fortæller Blichers far, at der endnu i hans tid fandtes ulve i skovene mellem Viborg og Hobro.
- *tager Støkkepenge*: spøgefuldt i jagtsprog om den, vildtet slipper fra. Morten tager udtrykket bogstaveligt. – *onde Fortællere*: bagtale.
- 11 *Metamorphoses*: Ovids genfortællinger af forvandlingsfabler fra gr. og rom. mytologi; da. *Forandlinger*. – *discoverer*: samtaler, konverserer. – *Garçon*: af *garçon*: fr. karl. – *L'École du Monde* (1695): fr. verdens skole, en slags »Takt og tone« af E. Le Noble (1643-1711). – *gaaer (...) an*: lader sig gøre, lykkes.
- 12 *lader*: klæder. – *file (...) for*: jagtsprog: fik til gennemsnøgning ved klapperne. – *søger*: går løs på. – *Hirschfænger*: jagtkniv. – *holdt (...) paa*: sigtede på. – *Steen*: en flintesten, slået mod stål, frembragte gnisten, der antændte krudtet. – *plaisant*: fr. behageligt. – *curieux*: fr. forunderligt. – *Grand Richard*: en æblesort. – *faaer Skam*: går til grunde. – *Fussingøe*: herregård. – *J'ai froid*: fr. jeg fryser. – *Comment!*: fr. hvad!
- 13 *un peu mademoiselle!*: fr. lidt, frøken! – *prenez Martin! arrêtez vous!*: fr. holdt, Martin! Vil De standse! – *Maden gaaer fra mig*: Jeg har tabt appetitten. – *den tartariske Prinds*: hovedpersonen i Mile De la Roche-Guilhens roman *Zingis – histoire tartare* (1711), da. *Den store tartariske Prins Zingis Kierligheds Historie* (for 1830). – *Point de tout*: fr. slet ikke. – *Valet de chambre*: fr. kammer tjener.
- 14 *remedia anoris*: se n.t.s. 10. – *ah malheureux que je suis*: fr. ak, jeg ulykkelige. – *prate og skogge*: sladrer og ler hejrestet. – *Rorivum*: hejreart; jf. Dav. Salm. 102, 7. – *magnifique*: storslået, prægtig. – *indstillet*: Ved indstillet jagt jager hundene vildtet ud mod klapperne, der står stille omkring skoven.
- 15 *Kjæppene*: Skovfogederne bar stolke som værdighedstegn. – *viklede*: jy. bevægede sig. – *satte (...) af*: anviste jægerne deres plads. – *slog an*: begyndte at gå.
- 16 *Considerationer*: overvejelser. – *Majdag*: 1. maj. – *Ah! (...) adieu!*: fr. ak, frøken Sophie, farvell Farvel for evigt! – *den Herre Zebaoth*: »Herskerernes Gud«; gammeltestamentligt tilnavn til Gud som krigsgud. – *fyge*: fik. – *Kaper*: søroverskib; kapervæsenet var statsligt tilladt; beslaglægning af fjendtlige handelskibe. – *Passenerer*: passagerer. – *baxer*: slås. – *Gast*: kaper-gast; egl. sømand, der gør tjeneste på kaperskib; her om skibet.
- 17 *spansk Gevær*: særlig slags lange, kraftige geværer. – *Haandspager*: træstænger til at dreje hejseværk (spil) på skibet med. – *Stykker*: kanoner. – *Drøgtiste*: blev bragt til sovested for småbørn. – *sin Cows*: sin vej. – *Hovmestere*: junkerens privatlærer og rejseledsager. – *hente Lærred*: Kuglerne vikledes i fedtet lærred for at slutte i bøsseløbet. – *quid hoc sibi vult?*: lat. Hvad betyder dette? Om episoden: se Malling: *Stov og gode Handlinger*, s. 327-334. – *Pust*: slagsmål. – *rare*: opsigtsvækkende.
- 18 *rekommandere*: anbefale. – *Maiadie*: fr. sygdom. – *Hvad har jeg oplevet?*: Pesten i Kbh. 1711 skal have kostet o. 23.000 menneskeliv. Kilde til skildringen er en artikel af lægen R. Frankenau i tidsskriftet *Iris og Hebe*, I, 1801. – *slaget Folket med Bylder*: Der hentydes til den sjette af Ægyptens ti

- plager: byldepesten. 2. Mos. 9,8. – *Strube*: svælg. – *triste figure*: fr. sørgelig skikkelse. – *førlangte*: ønskede. – *Fæe*: kvæg. – *De skal løgges* (...) *Sela*: Dav. Salm. 49,15–16. – *ongefær*: omtrent.
- 19 *affvæse*: fr. rædseisvækkende. – *Satisfaction*: fr. tilfredsstillelse. – *Inclination*: fr. tilbøjelighed. – *Force*: fr. styrke. – *Løbere*: tjenere, som løb foran herskabets vogn for at holde vejen fri. – *Agilité*: fr. foretagsomhed.
- 20 *Manage*: fr. bryllup. – *attendere*: lægge mærke til. – *Un Cavalier* (...) *clair*: fr. en fuldendt kavalier, min pige, ikke sandt? Og at han elsker Dem, det er jo ganske klart! – *profiteret*: haft udbytte. – *Børnekopperne*: de «rigtige» (sorte) kopper modsat den milde børnesygdom skoldkopper.
- 21 *Saa har jeg* (...): Mellem afsnittene *den 16de December 1711 og den 13de Mars 1717* har B. i SN og CuN tilføjet følgende: *T'iele, den 19de December 1711. Her er stor Sorg og Bedrøvelse. Frøken Marie er død; og Herren vil ikke lade sig trøste; men den naadige Frue taler kun om hendes Begravelse, hvorledes med samme skal tilgaae. Frøken Sophie følger vel efter hendes Søster; thi hun er meget slet. Hans Excellence, hendes Trølowede, laver sig til at drage bort – Lykke paa Rejsen!* – *Contentance*: fr. sindsro. – (...) *Grund dertil* (...): I SN og CuN fortsætter novellen med følgende indskud ml. *Hans Excellence og er vist en stor Libertiner: kom her igjen jørgangen Uge, som jeg hører. Han. Libertiner*: her: skørtøjsgæst. – *indecent*: upassende. – *viue*: fr. livlig. – *hartad*: næsten.
- 22 *railletet*: spægt. – *douce*: søde. – *Drømmer jeg* (...): fra L. Holbergs komedie *Jeppe paa Bierget* (1723), II, 1. – *duperet*: bedraget. – *haste Tax ud*: grave gravhønden (ved navn: Tax) ud af røvegravnen. – *gjøre Poenitentie*: angre oprigtigt.
- 23 *plai*: fuldstændig. – *den ene fortaader den anden*: Det ses på den ene, hvordan den anden er (dvs. vi er to alen af ét stykke). – *Potiphars Hustru*: for søgte at forføre den kyske Josef. 1. Mos. 39. – *Afgrunden*: her: helvede. – *Silence!*: fr. tavshed!
- 24 *keget* (...) i *Løet*: jægtsprog: beluret, opdaget (om haren, der skjuler sig). – *skulle vist holde Ord*: vil sikkert gøre alvor af sin trussel. – *echapperet*: undveget. – *Skjem Bro*: over Nørreå.
- 25 *Snepper*: kom på træk i marts-april. – *Sengestøkken*: sengens sidebræt. – *i fremmed Være*: folkeviseudtryk: i fremmed øje, varetaget. – *Skydehest*: best, afrettet til jagt. – *Gehæng*: bælte til jagtkniv. – *Tut*: mønter lagt sammen i rulle.
- 26 *Thunøe*: ø mellem Samsø og Jylland. – *svælte*: suite.
- 27 *Moscoviten*: Under Den Store Nordiske Krig stod Danmark i forbund med bl.a. Rusland mod Sverige. – *underlige*: forunderlige. – *Abilden*: æbletræet. – *i Bløser*: i blomstring. – *Kjelen*: jy. brønden. – *Zobel*: sibirisk mår. – *Min Sjæl* (...) *Herren*: Dav. Salm. 103,1. – *fattig og haalmøgen*: måske Joh. Åb. 3,17. – *Corselidsø*: herregård på NØ-Falster.
- 28 *Fataliteter*: genvordigheder, skæbnets kikkelse. – *denne bitre Skaali*:

Matth. 26,39. – *en Mørkhedens Gestalt*: en skikkelse fra Djævelens rige. – *Journal*: fr. dagbog.

- 29 *Varmtæthed*: væmmelse. – *malicious*: ondskabsfuld. – *viller*: behager. – *gjør Ugedage*: udfører ugentligt arbejde (om hoveri). – *af sløkkelige Folk*: af finere familie.
- 30 *Condition*: ansættelse. – *Frygter ikke* (...) *tillyge*: Matth. 10,28.
- 31 *Denne Slægt er traug som jeg selv*: om pietismen, der bredte sig i Danmark under Christian VI (1730-1746). – *Ja, Herre!* (...) *Førfængelighed*: Dav. Saltn. 39,12. – *kaldte*: udnævnte.
- 32 *Arlangendes* (...) *Evighed*: Dav. Saltn. 103,15-17. – *paa Marken*: i vildnisset, ødemarken. – *Vetret*: ørkenvinden. – *dets Sted* (...) *meere*: Det er forsvundet fra stedet. – (...) *indtil Evighed*: 1824-udg., men ikke de senere, afsluttes med: (*Fundet, gennemseet og udgivet af S.S. Blicher*), jf. n.t.s. 7 om tiden.

Røverstuen

Trykt første gang i No II (1827). Optrykt i SNI og GnN V. Om varianter udover den i noterne nævnte: se SS& X, 206f.

Steffet er hentet i lokale sagn og i barndomsoplevelser, således måske ligesom i *Eneste Bam* Charlotte v. Schinkels historie, se n.t.s. 222.

- 33 *højryggede Ager*: agre, som en særlig pløjning over lang tid har gjort højest på midten og skrånende ud mod begge sider. – *Cultur*: opdyrkning. – *Balker*: egl. skillevægge; her forhøjninger mellem to hjulspor. – *Væntinger*: boliger. – *Hæuse*: stakke af sæd, haln eller hø. – *Kaalgaarde*: køkkenhaver. – *Fællesskab*: landsbyernes jordfællesskab fra før udskiftningen 1781 (se ndf). Markerne lå da uindhegnede.
- 34 *parlet* (om krat): lavt og tæt. – *Bæveresp*: træarten bævreasp. – *den femte Ejer*: Før 1781 havde bønderne ofte langt til deres spredte jordlodder. Ved udskiftningen samlede disse mest muligt. – *Aunshjerg*: folkelig udtale af Aunshjerg, B.s grandonkels gård. – *fær*: kraftig.
- 35 *Centaurejer*: gr. fabeldyr, halvt menneske, halvt hest. – *Kunpen*: fyr, karl. – *alligevel*: jy. skont. – *Vippeme*: aksene. – *give* (...) *Fangst*: jagsprog; give det dræbende stød. – *Sadelknappen*: den opretstående forreste del af sadlen. – *Fjerdingsmil*: ¼ mil; 1 mil = ca. 7,5 km.
- 36 *Favne*: 1 f. = 225 cm. – *Delinquent(er)*: forbryder, der skal straffes; især om dødsdømte. – *bit et bitte Korn*: vent et øjeblik. – *løse*: bede. – *klæde Stjæle og Hjul*: Efter henrettelsen blev den dømtes lig lagt på et hjul, anbragt vandret på en pæl (stjælen). – *gaae med Skubkærren*: gøre strafarbejde (jorderarbejde ved fæstningsanlæg). *Skubkarre(n)*: trillebør.
- 37 *Tønder(et)*: letfængeligt stof, f.eks. trøsket træ, fyrsvamp eller klude; del af fyrstøj; det opbevarede i *Fyrstøden* (lille rund metaløske). – *Nu falder Gudsaar mig til*: nu er det min tur (til at skyde). – *Skurrehat*: paddehat.

- 38 *slaae en Potte mod en Dør*: Nytårsaften var det skik på landet at slå pottesitu mod dørene. – *hartad*: næsten. – *Stenfej*: se n.t.s. 12. – *vore genialiske Comedier*: J.L. Heibergs vaudeviller, som B. ikke yndede, opførtes fra 1825. – *genialisk*: åndfuld. – *Gammelstrandsconversationsen*: det folkelige sprog, fiskerkonerne ved Gammelstrand i Kbh. brugte. – *ad libitum*: lat. efter behag. – *meeromvorte*: ovennævnte. – *Raad*: råddele.
- 39 *Forladning*: prop af papir eller lignende, der anbringes sammen med projektilet i våben, der lades forfra. – *Søsknapper*: kunne if. overtro bruges som bøsseugler mod overnaturlige væsener. – *skyd ham paa Pølsen*: skyd ham ihjel. – *Rendekugler*: store hagl til riflebøsser. – *Hyldebøsse*: legetøjsbøsse af udhulet hyldegren.
- 40 *forskrive fra Udlandet*: se ndf. – *billige*: rimelige. – *Authorhanens*: forfatterbanens. – *in specie*: især. – *den danske Pasquino*: Heibergs blad *Kjøbenhavns flyvende Post* (1827-1828, 1830, 1834-1837, udg. af DSL 1981-1984) eller *Dansk Litteratur-Tidende* (1811-1836), som B. ikke yndede pga. deres kritik af hans værker. *Pasquino*: smædeskriver, æreskænder. – *Hobergs Guldaldrig* (...): fra Hs komiske epos *Peider Paan* (1719-1720), 2. bog, 1. sang. – *L.....*: Aug. Lafontaine (1758-1831): ty. forfatter til populære romaner og noveller, hvoraf mange, i lighed med de nedennævnte fire ty. forfatters værker, oversattes til da. og optoges i tidsskrifter som *Læ. Visse* forkortede forfatternavne i *Reversten* er skrevet ud i *GnN* – v... d... V..... K.G. van der Velde (1779-1824): ty. forfatter til historiske romaner; blev kaldt »den tyske Walter Scotts«. – *ad modum*: lat. på følgende måde, i denne stil. – *H.....*: den ty. digter E.T.A. Hoffmann (1776-1822), hvis fantastiske fortællinger var populære. – *R.....*: *A.....*: kan være E. Raupach (1784-1852) (eller K.Fr. Richter) og J.A. Apel (1771-1816), begge ty. forfattere, der blev læst i Danmark i 1820'erne.
- 41 *Commerz*: omgang. – *Varub(e)*: menneske, der kan antage ulveskikkelse. – *Vampyr(er)*: if. serbisk overtro natligt væsen, der dræber og suger blodet af mennesker. – *W..... S.....*: Walter Scott (1771-1832): skotsk forfatter, beundret af B.; hans romaner fik stor betydning for genrens udvikling; blev oversat til da. fra 1821. – *C.....*: måske den ty. romanforfatter H. Claren, pseud. for K.G.S. Heun (1771-1854). – *Shawt*: sjæl. – *Roghylte*: primitivt bondehus. – *Rane(n)*: stang eller stænger til hvileplads for hønse. – *Oversalt*: overhovedet. – *sc.....e*: scottiske. – *Læjebiblioteker(er)*: privarejet bibliotek med hjemlån af bøger mod betaling; første da. l. opstod 1725. L. spillede en stor rolle i 18. og 19. årh.; de afløstes af folkebibliotekerne. – *Læseselskab(er)*: læsersammenslutning, der købte ny litteratur med henblik på cirkulation mellem medlemmerne. Disse købte efter cirkulationen bøgerne eller lod dem indgå i ls bibliotek. L. opstod i beg. af 18. årh., i Danmark ca. 1750-1800. – *Manuscripter til Udstyr*: litt. artikler (bl.a. i *Læ* 1824) fortalte, at W. Scott fik så store honorarer for sine bøger, at en af hans døtre fik ms. til en ny roman i medgift. – *S.....*: måske den eng. romanforfatter T. Smollett (1721-1771); hans roman

Peregrine Pickle har brede beskrivelser af jagtscener. – *tager* (. . .) *Remå* til: tager tilløb. – *Siegfried v. Lindenberg*: komisk roman (1779, da. 1786) af den ty. forfatter J.G. Müller (1743-1828), der udgav sine værker anonymt. – *Hænderne er Esaus* (. . .): 1. Mos. 27,22.

- 42 *Pegasus*: if. gr. mytologi bevinget best; symbol på digterevnen. – *hvor det ikke er* (. . .) *rigtigt*: hvor der sker overnaturlige ting. – *phantasmagorisk*: som har med spøgelse at gøre. – *Ladegaard(sporten)*: gårdsplads mellem avlsbygninger. – *forknyttede*: forkrøblede.
- 43 *Tiendtageren*: opkræveren af *Tiende*, dvs. 1/10 af årets afgrøde, til jordejer eller præst. – *Ridefogden*: slotsforvalteren, der forestod gårdens drift og havde opsyn med hoveriarbejdet. – *Håndedrengen*: drengen, som passede hundene; ofte om person, der behandles dårligt. – *Bryststykke*: brystbillede. – *Tiden for nærværende Begivenheder*: måske 1730'erne, if. dragterne; den ty. kirke (se n.t.s. 50) er endnu ikke opført; på Bremerholm (se n.t.s. 46) udfører tugthusfanger stadig strafarbejde. – *grundmurrede* (om parykker): spøgefuldt om gammeldags parykker med flere rader stivede bukler i nakken. – *Kabuds(er)*: hue med ereklapper til mænd. – *Rullebukser*: formentlig om lange bukser, det blev rullet op over knæet, når man havde støvler på. – *ærlige og velbyrdige*: agrværdige og af fornem stand. – *ordentligvis*: sædvanligvis. – *Domestiquerne*: tjenestefolkene.
- 44 *Kok*: urbane. – *carmoisirød*: mørk højrod. – *Steffes*: af tykt, uldent stof med indvævet mønster. – *Kalvekyrds(et)*: skjortebryst med kruset bryststrimmel. – *Hovedstykke(r)*: egl. kapitel i katekismus; her brugt spøgende. – *guldgulterende*: med besætning af gulddindvirkede bånd. – *(stor)blommede*: blomstrede.
- 45 *Gjækkerte*: hønen. – *synderlig(ste)*: besynderlig. – *Rulle* (egl. rudel): hjorteflok. – *slaaet an paa hans Fod*: fulgt hans spor. – *Palstrup*: herregård. – *Sextenender*: hjort med seksten takker på geviret; her om junkerens mange aner. – *Mariagen*: se n.t.s. 20. – *tog ham paa Komet*: sigtede på ham. – *troede godt*: var ikke sky. – *for det første*: indtil videre.
- 46 *Isr*: behøver. – *Justitien(s)*: retfærdigheden. – *Bremerholm*: i Kbh.; her lå flådens skibsværft, hvor tugthusfanger indtil 1739 udstod deres straf. – *Konden stak i*: problemet bestod i. – *Vestevig*: ca. 30 km SV for Thisted; indtil reformationen munkeløster, derefter herresæde. – *Ladefoged*: havde opsyn med gårdens avl. – *bude*: beordre.
- 47 *Jacobinerhue*: den frygiske hue, den fr. revolutions symbol; lignede en nisschue. – *Sleygetegning*: foreløbigt udkast. – *beslaae*: rulle sejl sammen og binde dem fast til råen (stangen, se også n.t.s. 178). – *rebe*: gøre sejlene mindre. – *Svabergas(es)*: matros eller skibsdreng, der spuler dæk. – *Spinatus navalis*: spøgefuldt: skibsbånd. – *Fløj(et)*: vimpel eller vindpose. – *Nathus(et)*: kompasshus. – *Posen*: spanden. – *Spiltoung(et)*: bås i hestestald. – *snærre(t)*: blive sveden.
- 48 *kaste sig* (om øl): blive dovent. – *meerbemaldte*: forommalte. – *Storhussellene*: en gruppe elletæer (siden fjernet) mellem Demstrup og Avnsbjerg. – *Horsejeg(s)*: dobbeltbækkasin. – *blade*: om råens lekketone.

- 49 *Viborg*: dvs. tugthuset i V. – *billigt*: rimeligt. – *krunpne*: krogede. – *Spærer*: spær. – *Mose*: måske Høglid Mose ca. 7 km vest for Frederiks (se n.t.s. 50). – *Vældunger*: gyngende grund med kilder under.
- 50 *hverre Syn*: fordreje synet; om: gøglesyn. – *meeromvænte*: foromtalte. – *Einmer*: gløder. – *Kul*: forkullede rester. – *den tyske Kirke*: Frederiks Kirke, bygget 1766 for de tyske bønder indkaldt af Frederik V til opdyrkning af heden. – *et gammelt Sagn*: genfortalt af B. i *Oldsagn fra Heden* (1824) (SSk VI, 157). – *formaledede*: forbandede.
- 51 *Huling*: lavning. – *Eenstedgaarde*: udflyttergårde fra tiden for udskiftningen (se n.t.s. 34). – *Rydhaage*: herregård ca. 7 km øst for Struet. – *for en Fjels Skyld*: for en sikkerheds skyld.
- 52 *Sævegænde*: beskyttelsesvagt. – *Camera clara*: apparat til tegning af genstande efter naturen. – *Beenhus(et)*: hus på kirkegården, hvor opgravede skeletter blev opbevarede.
- 53 *Bucephalus*: navnet på den makedonske konge Alexander den Stores (356-323 f.Kr.) stridshest. – *Phantasi* og *Morphesi*: personifikationer af fantasien og søvnen. – *en face*: forfra.
- 54 *Belzazar*: *hans Farve* (...): Dan. 5,6. B. var en babylonisk konge, for hvem profeten Daniel tydede en gådefuld skrift på væggen. – *meget mere*: tværtimod. – *havde* (...) *Troen ihænde*: havde fået syn for sagn; jf. den vantro Thomas, Joh. 20, 24-29.
- 55 *purificeret*: rensat. – *Materie*: emne. – *Inquisitorer*: forhørsdommere. – *skjødte om*: brod sig om. – *Fux*: rødbrun hest. – *Belle*: isabellafarvet (gullig-hvid) hest.
- 56 *Møjersken*: se n.t.s. 10. – *Gyngeskjeme(n)*: en ældre slags vugge- eller ryste-ketne.
- 57 *Entrez*: fr. kom ind. – *Peste*: fr. for pokket! – *echapperet*: se n.t.s. 24. – *Hærskole*: menstring af troppen.
- 58 *stod ved Hestfolkene*: var dragon. – *Comet*: officer af yngste grad i et rytterkompagni. – *Cuirassierene*: kavaleriet.
- 59 *Kroner*: 1 Krone = 4 mark (se n.t.s. 9). – *Vadfejsted*: ved Høglid; omtalt i VA (SSk XX, 235).
- 60 *Ungern*: En datidig krig i Ungarn med da. deltagelse er ej identificeret. – *Janitskare*: tyrkisk fodfolkskorps. – *Min Broder*: i 1730'erne ejedes Vestervig Kloster af en kornet Johan Moldrup og hans bror.
- 61 *Manden*: herremanden. – *dominere*: skælde ud. – *bluntrer*: blusser op.
- 62 *Lyst afør aa mørk vebaag!* (...) *et gammelt Eventyr*: Trylleformularen er kendt fra forskellige versioner af eventyrtypen *Den lille Sko* (nr. 47 i Sv. Grundtvig: *Katalog over Danmarks Folkeeventyr* (1861-1883). Udfyldt af Axel Oirik (1888ff)). En af dem, *Den røde Ko*, handler om en prinsesse (E. Tang Kristensen: *Eventyr fra Jylland* (1881), s. 38ff.). – *vel god!*: for god. – *Pakke*: oppakning. – *Loths Histrie*: For odelæggelsen af byerne Sodom og Gomorra bød Gud Lot at flygte med sin familie og advarede dem mod at se sig tilbage. Lots hustru trodsede advarslen og blev til en salt sø. 1. Mos. 19,26. – *fast*: hurtigt. – *huldede sig*: fik foden indviklet.

- 63 *specifikke Tyngle*: vægtfylde. – *equal*: lig med. – *Fjerdingsvej*: se n.t.s. 35. – *svare Regning*: berale sig. – *handelige*: håndterige. – *kaset*: gravet.
- 64 *Lisbeth Madame Madser*: holbergsk tiltaleform. – *Troglodyt*: huleboer.
- 65 *Klør*: fyr. – *Catastrophe(s)*: her i den klassiske gr. tragedies betydning: skæbnevending, som altså kan føre til både godt og ondt. – *Sædegaard*: herregård, der havde været adelsæde før 1660.
- 66 *Hestehaven*(n): indhegnet græsningsplads for heste; nu om jordstykker, der tidl. blev brugt som h. – *Pinsefesten(s)*: Op til 1848 afholdtes efter gl. skik pinsefest i Aumbjerg Hestehave. Herom i *TVP*, 145 og *VA* (SSk XIX, 222). Se også *De tre Helligaftener*, s. 215. – *Noahs Due*: 1. Mos. 7,11. – *har eller finder*: GnN: > *har fundet eller finder*. – *Viser*: dial. bidronning. – *naaber ud*: om biernes nummen, før de sværmer. – *Bladeskvald*: piiben i blade. – *nyrier*: myldret. – *firmer*: bevæget sig hurtigt. – *Qvadrille*: dans, der danses af fire par. – *Sotske*: landlig dans. – *Dyrehaven* (. . .) *Charottenlund*: også på Bs tid yndede udflugtsmål. I *VA* sammenhænger B. Hestehaven med D. (SSk XXI, 222). – *pletteret*: overtrukket med et finere metal. – *Aftensang*: eftermiddagsgudsstjeneste.
- 67 *Kjærsholm*: herregård. – *Vindfælde*: træ, blæst om af vinden.
- 68 *saa prynsk som nogen Pommerkok*: så vigtig som en kalkunsk haan. – *polsk Dands*: her vel: polka. – *skifter Ejermænd*: Aumbjerg havde fra 1732 til 1827 haft ti forskellige ejere. – *trofast Kjerlighed* (. . .): 1833-udg. har her tilføjelsen: „en Himmel under Jorden.

Sildig Opvaagnen

Trykt første gang i *Nø V* (1828). Optrykt i *SN II* og *GnN VI*. Om varianter: se *SSk XII*, 211f.

- 69 (*Orig. Fortælling*): er udeladt i *SN* og *GnN*. – *Delirium*: her: sindsvirring.
- 70 *billig*: berettiget. – *hvor Skolen dengang stod i slet Rye*: udeladt i *SN* og *GnN*. – *uanseligt*: ubestrideligt. – *Chapeau*: (ball)kavaler. – *resignerer*: giver frivilligt afkald. – *Proposition*: forslag. – *allerhelst*: især. – *Qvadrillen*: se n.t.s. 66.
- 71 *Puns(eg)las*: punsch: drik, blandet med vin, vand og sukker. – *Cogvette*: letfærdig kvinde. – *synderlig*: mærkelig. – *Asym*: ansigtsudtryk (om sjælelig tilstand).
- 72 *Vampyrer*: se n.t.s. 41; her om forførelser. – *vert*: ugunstigt.
- 73 *Dillynambler*: hegsternte hyldesdigte; her *abundne*, dvs. ikke på vers. – *die holde Sittsamkeit* (. . .): fra den ty. digter G.A. Bürgers (1747-1794) digt *Die Beyden Liebenden*; lyder i sammenhæng: *Die Wollust ist sie in der Nacht/ die holde Sittsamkeit bei Tage*: «Hun er vellysten selv om natten/ om dagen den hulde ærbarhed».
- 74 *Phœbus*: Apollon, i gr. mytologi kunstens – her sangens – gud. – *Bacchus*: i rom. mytologi vinguden. – *beslattes*: afsluttes. – *Kaldsbrev*: udnævnelsesbrev (til præstembede). – *forlægt til*: opt. flyttet til; her i betydningen an-

- bragt i en garnison (om militærpersoner). – *vislig*: intelligent. – *L.H.C.* (..) *H.C.L.*: C. betegner fortælleren selv. – *erdentligvis*: sædvanligvis. – *Tou(fer)*: sædvane, mønster. – *Circles*: selskabelige sammenkomster. – *subordineret*: underordnet, underlegen.
- 75 *Depositum*: nybegt student; «rus» er en forkortelse heraf. – *Ikke at han jo var* (...): Det var ikke, fordi han ikke var (...). – *Voldgiftsmænd*: i jur. sprog person, der træffer afgørelse i en strid mellem to parter. – *Privatisonium*: privatselskab. – *Bete*: l'hombre-udtryk for at tabe med ét stik. – *Codille*: tab med flere stik i l'hombre.
- 76 *Klubben*: det sted, hvor byens selskabelige foreninger eller klubber samledes. – *Resolution*: beslutning.
- 77 *Don Juan*: denne sagnagtige forførelskikkelse af spansk oprindelse er bedst kendt fra Mozarts opera *Don Giovanni* (1787). – *avitterlige*: uafvendende, ufrivillige.
- 78 *Materie*: emne. – *Postnyhederne*: avisnyhederne.
- 79 *her i Sengen hos mig*: *G.N.*: > *her hos mig*. – *Munderingskammer(et)*: opbevaringssted for uniformer.
- 80 *og sov hos* (...): *G.N.*: > *og bliv hos* (...). – *forskylder*: fortjener. – *Febricitanten*: feberpatienten. – *lægger* (...) *Fold til*: fæster sig ved. – *Feberparoxysme*: heftigt feberanfald.
- 81 *Omblik*: overblik. – *fortummede*: uklare.
- 82 *midligere*: vanskelig, her: utaknemmelig. – *tu contra* (...): lat. Du skal gå dem (ulykkerne) dristigere i møde. Citat fra den rom. digter Vergilius (70-19 f.Kr.) helteepos *Aeneiden* VI, 95. – *Jobs Venner*: Den gudfrygtige Job udsattes for svære prøvelser, men fastholdt sin tro på Gud. *Jeg har hørt mange Ting* (...) er Jobs svar til sine dårlige trostere (Job 16, 2-4); *et Vær*: forgæves. – *Balsam*, balsam: her: salve brugt som lindrende lægemiddel.
- 84 *afbede*: bede om tilgivelse for. – *Myrthe(n)*: stedsegrøn plante; kærlighedssymbol. – *Commiskjoler*: uniformsfrakker. – *Blaarlærred*: groft lærred af hør- eller hampaffald. – *Frantz! Frantz!* (...): ty. Frantz! Frantz! Stå op! Morgenen gryer. Adelheds slutreplik (ikke ordret) fra Goethes drama *Gotz von Berlichingen* (1772, da. 1803), V, 8. – *cortex peruviana selecta*: kinabark (egl. bark fra Peru) af bedste sort; heraf udvindes kinin. – *Hr. Galanen*: nedsetterde om en gift kvindes elsker. – *Billetterne*: kortfattet brev.
- 85 *Panteforskrivninger*: pantebreve, gældsbeviser. – *fermenmelig*: især.
- 86 *Forbud*: forvarsel.
- 87 *afholde*: afværge.
- 88 *udvaaget*: forvåget.

Ak! hvor forandret!

Trykt første gang i No VIII, 1828. Optrykt i SN III og i *G.N.* II. Om variationer udover den i noterne nævnte: se *SSk* XIII, 223f.

- 90 (*Original Fortælling*): SN og GnN fortsætter (*Forhen trykt under Firma P. Sp.*) – *aspirevæde* til: stræbte efter. – *Aldrig saasomt var jeg kommen tilbage* (. . .): Fortællerjaget er Peer Spillemand-figurer (se efterskrift), der også er fortæller af novellen *Eva*, trykt i No VI, 1828. – *Justitsraad*: titel i 4. eller 5. rangkl. inden for et system af i alt 9 rangkl. (1. kl.: geheimeråd). – *Runicolus*: lat. den landlige. – *Idlele*: gemyttige, muntre. – *Sprædehæse*: overdrevent pyntet eller moderne påklædt ung mand. – *som et pillet Æg*: ulastelig.
- 91 *halvsjette*: 5 1/2. – *Tomme*: 1 t. = 2,6 cm. – *Nordlyset før 1827* (. . .): henvisning til *Peer Spillemand*. (*En litterair Notice, meddelt af ham selv, i et Brev til Redactionen*). – *Stadsmusikanten(s)*: musiker, der havde privilegium på at spille ved offentlige og private festligheder i en by. – *viniliske*: fra Vendssyssel – *Peniusel*: halvø. – *Vor Sørejse indtil Aalborg* (. . .): forudrnm. af novellen *Peer Spillemands Skibsjournal* (No X, 1829). – *naturaliseret*: ligestillet (ved tilflytning). – *scoptisere*: gøre nar. – *Nankins Buxer*: b. af gult bomuldsklæde, opr. fra den kin. by Nanking. – *pojofodede*: om duer og høns, der har fjer helt ud på fødderne.
- 92 *Figur*: stilfigur. – *venjne* *Maar*: folkevisesprog: smuk ung pige. – *Polsk-pas*: en slags kortspil. – *Ujærd*: ulykke. – (*drilke*) *en Tærte*: en bolle punsch (se n.t.s. 71). – *Terminus technicus*: lat. fagudtryk. – *Thevandskensagt*: te med rom og sukker. – *Discours*: (vidtløftig) samtale. – *Roeandrikkens*: betegnelse for andrikken, når den fælder svingsfjer og derfor ikke kan flyve.
- 93 *Strømkehed*: fornemhed. – *Air og Anstand*: forment væsen og værdig holdning. – *brvstede*: manglede. – *Kammeraad*: titel i 6. eller 7. rangkl. (se n.t.s. 90). – *Træskokarle*: her om kvæg af ringe kvalitet. – *Non plus ultra*: lat. uovertruffen.
- 94 *Miss Fianborough*: bondepige i den eng. forfatter Oliver Goldsmiths (1730-1774) roman *The Vicar of Wakefield* (1766, da. *Præsten i Wakefield*). Oversat af B. i No 1827). – *Betty* *Bowmer*: bondepige, omtalt i Goldsmiths skuespil *She Stoops to Conquer* (1773, da. *Fæltagelserne*, 1786), I, 11. – *Jevnmaal*: harmoniske mål. – *Liriamenter*: ansigtstræk. – *Lafontaine*: se n.t.s. 40. – *Lotte*: formentlig heltinden i Goethes roman *Die Leiden des jungen Werthers* (1774, da. *Den unge Werthers Lidelser* (1832)). – *Marians*: måske heltinden i den ty. forfatter J.M. Millers (1750-1814) roman *Sigwart, eine Klostergeschichte* (1776, da. 1778), en efterligning af Goethes roman, som også omtales i Bs novelle *Fjorten Dage i Jylland* (DN II, 17). – *færdigt*: kompetent. – *Mogeskifte*: udveksling af fast ejendom. – *deedaigne*: foragtfuldt.
- 95 *Mandinder*: mandhaftige, stridbare kvinder. – *Amazoner*: if. gr. sagn et folk af krigeriske kvinder ved Sortehavets kyst. – *fukke/trin*: om pludselige, rykvisse bevægelser. – *schafferet*: ophedet.
- 96 *jomfruetobak*: virginiatobak. – *uimodstaeligt*: uudholdeligt. – *A! tykkes mig* *Uen sier saa bleg ud*: jf. jeg synes, min gode ven ser så bleg ud; til *gue Uen* har 1. udg. 1828 flg. fodnote:

* Dette Hs. Lammestrups »gode Ven» erindrer mig om et ligelydende

ogode Ven,« jeg nyligen har seet anbragt i lignende Sammenhæng, og vel heller ikke i meget forskjellig Betydning. Hr. H. v. Buchwald har nemlig i No. 1 af hans »Bilag til Erindringerne« følgende: – »Det andet Exempel paa *siet* Oversættelse falder nærmest mellem mig og min gode Ven Hr. S. S. Blichers – »naar saadanne Fejl ikke mulcteres, saa etc.« (maa nemlig Recensenterne ikke revse andre Oversættere.) Men Fejlene ere disse: 1) S. S. B. har oversat *Inutil* ved *Krøbling*, og 2) det dobbelttydige *høte* ved *Vær*, hvor det borde hedde *Gjæst*. Min gode Ven S. S. B. har sagt mig: at han allerede herfor har faaet, og uvægerlig modtaget en lille mundtlig, men høflig *Correx* (det var i en Oversættelse af Hr. v. Buchwalds eget Arbeide »dernières pensées« at hine Fejl vare indlobne). Saa hødrende som S. S. B. sikkerligen vilde ansee Hr. v. Buchwalds Venskab – det grunder sig ellers kun paa to Breve og to Tirners Samtale – saaledet forlanger han vel, at dette skal antage Caracteer af Hovmesterskab. For saadanne to Fejl – hvoraf den ene egentlig ingen Fejl er, og den anden kun en halv – først at høre et privatissimum, og derefter paa publice at udmønstres af Oversætternes Legion, eller rettere udpeges som No. 2 blandt slette Oversættere: det er i det mindste ikke venskabeligt. Det tykkes mig forresten sært, at Hr. v. B. nu vil slaa ind paa Recensentvejen (i Almindelighed deres Tillagt, der ej kunne komme frem paa nogen anden); men endnu særiere, at just hans gode Venner først maae holde for.

Hr. H. v. Buchwald: B. havde fra fr. oversat to tekster af Heintz v. Buchwald (1787-1876) til No: *En ung Krøblings sidste Tanker* og *Pilegrimmen*. – *Recensenterne*: anmelderne. – *privatissimum* (...) *publice*: privat bebrejdelse (...) offentligt. – *Nectar*: gudedrik. – *Anticipation*: foregribelse.

- 97 *Terpsichore*: dansens muse. – *Slikkerie*: kysseri. – *skriftede*, *gik den polske Kirkegang*, *stode paa den brede Steen*, *malte Sennep*, *hængte og faldt i Brønden*: forsk. former for straf, man idømmes i pantelege. – *Pas, Beet*, *Jeg bliver i dem*, *tag igjen* (...) *jeg har ham*: forsk. spilleudtryk fra l'hombre. – *have sat en* (...) *Beet*: have bødet for et tabt spil.
- 98 *Knis*: skjortebryst med kruset bryststrimmel. – *Strimmel*: tøjstrimmel til pynt på dragter, især i halsudskaaringer. – *Hanekam*: Håret er redt op i begge sider, så det ligner en kam. – *Chapeauerne*: se n.t.s. 70. – *blinde* *Figureren*: fordans, der udføres for et syns skyld. – *Alabast*: klar, svagt gen-nemsigtig gipsart. – *og jeg behøver* (...) *Brylluppet*: udeladt i SN og GN.
- 99 *een af vore Digtere*: måske hentydning til Poul M. Møller; *Jægerang* (trykt i Just Mathias Thieles (1795-1874) poetiske nytårsgave *Rosenblade* (1818)). – *dansk Whisky*: brandevin. – *Fictioner*: påfund, opdigtelser. – *vipper*: irriterabel.
- 100 *Knobskøb*: lille fladbundet båd. – *forplumredes*: forstyrredes. – *incommoderet*: besværet. – *hæstad*: næsten. – *Knis*: undertrykt latter. – *Flause*: dumhed.
- 101 *Apport*: ordre til hunden om at bringe bytter. – *Revieret*: jagtområdet. – *raabte af*: gav tegn til, at jagten var forbi.
- 102 *Hephæstos*: I det gr. helteepos *Iliaden*, der tilskrives Homer (8. årh. f.Kr.),

- fortælles det, at den halte smedegud Hefæistos får guderne til at le, da han for at forsone Zeus og Hera farer rundt og skænker vin og ved et gæstebud på Olympen. – *suffisant*: selvtilfreds. – *Amphibier*: dyr, der kan leve både i vand og på land.
- 103 *Travestering*: komisk kostume, forklædning. – *Ryes Frække*: frække af uldent stof. – *net minus*: lat. og intet under. – *Pantalons*: lange benklæder. – *formaledidde*: forbandede. – *Seaculum*: lat. århundrede. – *vælløve*: se n.t.s. 22.
- 104 *ond(e) Genius*: ond ånd. – *profitere*: her: nyde. – *Hvad tykkes dig om Sædet?*: fra Oehlenschlägers tragedie *Hakon Jarl* (1806), I, 3. – *Halvtiold formaledidde være den Skæder* (...): jf. J.H. Wessels komiske syngestykke *Kierlighed uden Strømper* (1772), I, 1.
- 105 *Leibe* (...) *Styx*: if. gr. mytologi er L. navnet på glemseleens flod i underverdenen; S. er den flod, over hvilken Charon færger de døde til dødsriget. – *melligjæk*: se n.t.s. 29. – *Digteren*: citatet er fra B.S. Ingemanns drama *Loverrideren* (1816), sidste scene.
- 106 *Sundbye*: Nørresundby. – *Die hübschen Mädchen* (...): ty. «De kønne piget forbliver fjerne – o, ungdoms drøm, o, gyldne stjerne.» Fra F. Försters (1791-1868) digt *Lauf der Welt*.
- 107 *Statskalenderen*: *Kongelig Dansk Hof- og Stats-Calender* (siden 1801). – *Aus den Augen* (...): ty. ude af øje, ude af sind. – *resigneret*: taget sin afsked. – *es waren schöne Zeiten, Carlos!*: fra Goethes sørgespil *Clavigo* (1774), I, 1 (ikke ordret).
- 108 *fransk paa Forbenene*: om korthalsede heste, der må sælle det ene ben foran det andet for at nå græsset. – *oksen*: parrelysten (om køer). – *Pillik*: krikke. – *ringe*: sætte ring i næsen (på husdyr). – *plåt*: komplet. – *crenonartarisk*: egl. rensende; afkolende.
- 109 *rustfæredede*: landiggjorte, bondske. – *tempora mutantur et nos mutamur in illis*: lat. ordspr.; tillægges den ty.-rom. kejser Lothar I (840-875).

Hosekrammeren

Trykt første gang i No IX, 1829. Optrykt i *SN I* og *GnN V*. Om tekstvarianter: se *SSk XIV*, 229f.

- 110 *Hosekrammeren*: En h. var en mellemhandler, der opkøbte strømper og andre udl varer fra de spredte producenter og videresolgte dem til grossererne i de store byer, især Kbh. og Hamburg. – *Den største Sog* (...): formentlig efter en folkevisse. I *Danske Viser 1530-1630* v. H. Grønner Nielsen (1912ff., opr. af DSL 1978-1979) ses en afvigende form: *Inngen større plage y all wendenn monne were ennd att skillis fra sinn hiertihens kier* (nr. 232). – *Althei*: meget stor hede; her hedeområdet SV for Viborg. – *Tamerlan*: el. Timur Lenk; mongolsk hærfører fra 14. årh. – *lysterer*: er på lystvandring. – *Künningen*: horisonten. – (*Menneske*)*vaaning*: bolig. – *Colo-*

- næanlægget*: o. Frederiks ved Viborg, hvor skartoffeltyskerne (se n.t.s. 50) holdt til.
- 111 *Såven*: bordet. – *Hedebønden*: Høsekrammeren delte sæd og skik med de øvrige bønder, men tilhørte en højere, mere velhavende klasse. – *de skotske Lairder*: godsejere.
- 112 *Travestering*: forklædning. – *gjorde advoit*: stillede sig på bagbenene. – *kaldte Hunden af*: GnN: > *kaldte af Hunden*. – *svitterligt*: ubevidst. – *Een af de Kumpenor, der rende omkring* (...): Esben er kun bissekrammer, ikke høsekrammer. *Kumpen*: kumpan, fyr. – *Dos*: dusin. – *Tværsæk*: vadsæk med åbning på tværs; kan bæres over skulderen. – *Bøel*: husmandssted. – *Daler*: se n.t.s. 9.
- 113 *åriver*: udvikler sig. – *(blaa)blommet*: se n.t.s. 44. – *åmbriske*: her vel: jyske (ikke hinnerlandske).
- 114 *Mens Græsset groer* (...): ordsprog hos Peder Laale (DO, 3252); her om løfter, der først kan opfyldes om lang tid. Formentlig dannet af Turnicius' ty. ordsprog fra 1514: *Wenn das Gras wächst, so ist das Pferd oft tot*. – *but*: mut. – *maae*: kan. – *Materie*: se n.t.s. 78.
- 115 *firer af*: gør indrømmelser. – *Epicetis* (ca. 50–ca. 130): gr. filosof, en af stoicismens grundlæggere; skelnede mellem det, der beror på viljen, og det, der ikke er i menneskets magt (jf. *Epicetis Haandbog*. Overs. af E. Boye (1781), s. 3ff). Ved at udvikle viljen skulle man nærme sig en etisk fuldkommenhed i uafhængighed af den ydre verdens skiftende vilkår. – *subanariske*: sunder månens, jordiske. – *Hymen* (...): *Phato*: if. gr. mytologi er H. ægteskabets gud og P. rigdommens. – *Roman*: rørende, romantisk skæbne. – *sad varmere*: var velstående. – *gode Soder*: hundredalersedler (jf. fodnote til 1833-udg.).
- 116 *anticipiere*: se n.t.s. 96.
- 117 *Macbeths Dolke*: allusion til Shakespeares drama *Macbeth* (ca. 1605), II, 1. – *Mikkeldag*: 29. sept.; fest for ærkeenglen Mikael.
- 118 *fare med*: være beskæftiget med. – *binde*: strikke. – *det har intet Skrid*: det er ikke skred i det.
- 119 *der er lyst tre Gange*: Lysning foregik i kirken tre søndage i træk, hvorefter ingen kunne modsætte sig ægteskabet – *tog Uldnøglet fra* (...) *Skulder*: Når man strikkede, var garnnøglet som regel af hensyn til bevægelsesfriheden fastgjort til en *Hægte* (krog) på klæderne. – *for det meste*: næsten.
- 120 *Udkjel*: uret. – *Overstuen*: den fine stue eller storstuen.
- 121 *Ætmaal*: døgn. – *Da hun vaagnede* (...) *tilbage*: udeladt i GnN.
- 122 *studsig*: studs, krakalsk.

Præsten i Vejlbjæ

Trykt første gang i No X, 1829. Optrykt i SN II og GnN II. Om varianter: se SS& XIV, 232.

Historiske forudsætninger: Novellen bygger på en virkelig tildragelse. Det historiske grundlag har B. fra E. Pontoppidan: *Annales ecclesie Daniæ* (1741ff.) og fra mundtlig overlevering. SSk XIV refererer flg. (her fork.) s. 244: Præsten Søren Jensen Qvist blev uskyldig henrettet 1626, anklaget for mord af en mand, der havde friet forgæves til præstens datter. Præstens kusk var 1607 forsvundet på en gådefuld måde. Hans tjenestekarl udbredte det rygte, at præsten havde myrdet ham, men fragik det på tinget. Længe efter dukkede rygret op igen, da man fandt skeletdele uden for kirkediget. Ved hjælp af bestukne vidner fik frieren da præsten, der nægtede sig skyldig, dømt og henrettet. Præstens søn fik sagen genoptaget og faderens eftermæle renset. En fremstilling af hændelsen på grundlag af sagens akter findes i Severin Kjær: *Præsten i Vejby* (1894). Se også Henrik G. Poulsen: *En Kriminalhistorie: Blicher og Præsten i Vejby*. Essay (1970).

- 124 *Vejbye:* mellem Grenå og Ebeltoft. Her ligger også de øvrige lokaliteter, der er nævnt i novellen. – *Herredsfoged:* indtil 1919 den embedsmand, der var dommer og politimester i et herred. – *Aalsø:* ca. 3 km SØ for Vejby. – *min kjære Herres Foranstaltning:* Herredsfogder udnævntes før enevalden af lensmændene og havde ingen juridisk uddannelse. – *dette Folk:* beboerne i herredet. – *svare:* byrdefulde. – *Det er ikke godt (. . .):* 1. Mos. 2,18. – *falder af:* dør. – *Ingvorsrup:* gl. gård i Vejby Sogn. – *Forbandet være (. . .):* 5. Mos. 27,25. – *Pranger:* person, der driver lysky handel. – *have med (. . .) at skjælle:* have med at gøre.
- 125 *Møhnekopper:* heste med sorte hoveder. – *Daler:* se n.t.s. 9. – *magede:* sat sammen til ét spand. – *Afslet:* nedslag. – *Tiende:* se n.t.s. 43. – *Hr. Søren:* se n.t.s. 7. – *talte ham til, saa en Hund (. . .):* skældte ham hæder og ære fra. – *beleven:* venlig, elskværdig. – *Aulskarl:* forkarl.
- 126 *Rasmus:* landsby 10 km SSV for Grenå. – *Tørveskjelle:* tørvelod. – *Du skal ikke høje (. . .):* 2. Mos. 23,6. – *Flyttedag:* den dag, da tyendet på landet fra- eller tiltrådte pladsen. – *faut:* barsk, hidsig. – *summe sig:* besinde sig. – *arigt:* her: underligt. – *Skjelm:* forbryder. – *Quæstioner:* spørgsmål. – *sieten:* forlegen. – *Discowæsen:* se n.t.s. 11.
- 127 *Høgholm:* herregård i Rosmus Sogn. – *småskede:* smålo underfundigt. – *staaet for Skørstenen:* været i køkkenet (ved arnen). – *gram:* forbitret. – *Lippeperne:* læberne. – *Vederpart:* modpart. – *skogge:* se n.t.s. 14. – *Fordrager Song (. . .):* Pet. 1. brev 2,19; *Fordrager:* tåk. – *Jagilde:* trolovelsesgilde. – *bevægeligt:* bevægende. – *moxen:* næsten.
- 128 *fornemmelig:* især. – *Fader og Moder (. . .):* Dav. Salm. 27,10. – *Overborde:* ved bordet. – *hertad:* næsten. – *Lyngbye:* nabosogn til Vejby. – *Hyllested:* nabosogn til Rosmus. – *besværet:* drukken. – *Plaseer:* morskab. – *over alt dette:* overhovedet. – *studsig:* opsatsig, stædig. – *lad Porten slaae ham:* vis ham døren. – *smøre sine Fingre:* tilsmudse sine hænder (ved at prygle).
- 129 *et Viintue (. . .):* Dav. Salm. 128,3. – *revangere:* hævne. – *Reiten gæver os Allie nok:* reiten lader ingen i stikken. – *stædt for Podemester:* ansat som gartner. – *Munddaske:* slag på munden. – *allerhelst:* især. – *har forstukket sig:* holder sig skjult.

- 131 *vedpaa*: omtrent. – *Indsider*: person, der bor til leje hos gårdmand. – *Hjyden*: byhyrden. – *ibidem*: lat. sammesteds. – *du skal ikke slaa ihjel!*: 2. Mos 20,13. – *Øvrigheden bærer ikke (...)*: Rom. 13,4. – *Sjffantmanden*: blev først i 1592 betegnelse for den amtmand, der sammen med bispem udgjorde øverste myndighed i stiftet (bispedømmet).
- 132 *Tolansp*: by i Vejlbj Sogn.
- 133 *det imputerede Mord*: det mord, han var beskyldt for. – *beknyt*: bekymret. – *forekom*: kom i forkøbet. – *gjøre (...)* *fyldest*: opfyldte.
- 134 *i Kvartenet*: i samme del af haven. – *Skrupperie*: skrammel.
- 135 *læg Haard paa den Døde*: if. overtro ville sårene på den myrdedes lig springe op at bløde, når morderen rørte det.
- 136 *Kiste (...)* *havde staaende til sig selv*: alm. skik hos bønder i æ. tid. – *Tingsvidner*: afgivelse af vidnesbyrd; her protokollering af sagen i haven. – *Stokkenvendene*: tingsvidner, bisiddere ved forhør. *Stok*: tingbænk. – *befatte Dig inte!* (...): Matth. 27,19. – *Udpige(n)*: pige, som arbejdede i marken. – *Bogstue(n)*: opholdsstue for tyendet. – *(om)vandt*: vidnede (om). – *undsi-ge*: true med skade.
- 137 *Saa sandt hjælpe mig (...)*: slutn. af dommereden, jf. Koldingske Reces 1558, § 7. – *Avind*: fjendskab. – *vitterligt*: bekendt.
- 138 *Pust*: slag, genvordigheder.
- 139 *fordøven*: fortabt. – *Stutter(en)*: arrestbetjent.
- 140 *Axelen*: skulderen. – *Byesvend(en)*: væbnet øvrighedsbetjent.
- 141 *Bursch*: student. – *Ledemod*: led.
- 142 *priis Ingen lykkelig (...)* *ævert*: if. den gr. historieskriver Herodots (485–430 f.Kr.) værk om perserkrigene, I, 32, sagde Solon (se n.t.s. 193) disse ord til kong Krossos; ses også i *Syrach*: Jesu Sirachs Viisdom, se n.t.s. 7. – *Skodde*: slå. – *synderligt*: besynderlig.
- 145 *Fredens Tegn*: korsens tegn. – *Indledning(en)*: digterisk fremstilling. – *døne (...)* *Begivenhed gav Anledning til (...)*: ikke hist. korrekt. – *Delinqventsager*: sager, der fører til straf, især dødsdom. – *geraadede*: blev.
- 146 *have sin Hals forjort*: have risikeret sin hals, dvs. halsbugges. – *Ruelse*: anger. – *ljødelig Sikkerhed*: verdslig unekymrethed. – *et Vredens Bam*: synder, der må straffes af Gud (efter Efes. 2,3). – *Jeremie Begrædelses Bog*: dvs. Klagesangene, som if. traditionen er forfattet af Jeremias.
- 147 *Stenen ligger endnu (...)*: En ligsten, der kaldes Søren Qvists, ligger på stien uden for væbenhusdøren. – *plut*: se n.t.s. 23. – *det var ikke saa godt (...)*: det havde været bedre for mig (...).
- 148 *Skorsteenssjødet*: kanten af den åbne skorsten. – *formummen*: lamslået. – *vædde*: skræmme. – *i Stodemaal*: stødvis. – *en Belials Mand*: en ugudelig krop.
- 149 *et trebundet Markesigæl*: sted, hvor tre marker støder sammen; på sådanne steder begravede man ofte henrettede og selvmordere. – *Lejlighed*: ansetteise. – *hæl*: skjul. – *Landemarker*: grænser.
- 150 *Bloddommer*: dommer, der afsiger dødsdom. – *Kun Gud hører Hævnen til*: efter Rom. 12,19. – *Ruelse*: slagtilfælde.

Juleferierne

Trykt første gang i SN IV (1834). Oprtrykt i GN III. Om varianter: se SSk XIX, 205f. Om novellens særlige tekstforhold, se Hans Brix: *Blicher-Studier* (1916). Om modeller for visse af personerne i *Juleferierne*, se SSk XXIX, 210f.

- 151 *Titlen: Juleferierne*: efter lat. sprogbrug flertal, altså = juleferien. SN har undertitlen (*Af en gammel Skolemands Erindringer*): – *Thalia(s)*: *Terpsichore(s)*, *Euterpe(s)*: skuespillers, dansens og musikkenes musen. – *Figaro* (...) *Molinarco*: selskabsdans; hhv. kolonnedans med vals og mølledans. – *voet mig*: glædet mig. – *Kammeraad*: se n.t.s. 93. – *otium*: lat. hvile, frihed. – *Uvedal*: formentlig herregården Ulsstrup ved Langaa, ca. 15 km fra Randers. – *Dvødesnåvåge*: bog i meget lille format (med 12 blade i arket). – *Gellert*, C.F. (1715-1769): ty. fabeldigter. – *Correctoren*: vicerektoren. – *Høerfne*: lærer. – *bona officia*: lat. venlig indflydelse. – *Tredie Lektionsverfen*: læret, der underviser på tredje klassetrin. T. nævnes dog s. 154 som deltager i turen – et ex. på tekstens uenøjagtighed. – *Skyggeris*: skitse.
- 152 *Quarteculum*: kvart årh. – *Horats* (65-8 f.Kr.): rom. digter. – *Toccatogli*: brætspil, hvis regler er forklaret i Hans Brix: *Blicher-Studier* s. 95; *Hakken* (...) *Marschen* (...) *gik over*: spilleudtryk fra t. – *Principilus*: lat. befalingsmand i den rom. hær. – *hiberna*: lat. vinterlejr. – *facta est alea*: lat. terningen er kastet; Cæsars ord, da han år 49 f.Kr. gik over floden *Rubicon*. – *Quintus*: lat. den femte. – *at Man ikke kan see Folk* (...) *Tænderne*: ses hos Peder Laale i formen: *Man kan ej se en mand længere end til tænderne* og i et par var. hos Peder Syv, 5007 (*Danmarks gamle Ordsprog* VII:1 (1983)). – *Laconerne*: antikt gr. folkeslag fra landskabet Lakonien på SO-Peloponnes. Ordet «lakonisk» refererer til L. – *Terentis* (ca. 195-159 f.Kr.): rom. komedieforfatter.
- 153 *ira amantium amoris est integratio*: er fra Terentis' komedie *Andria* III, 3. – *De ø Løms*: jy. det er løgn. – *Naar Katteren ryves* (...) lat. Når kattene rives (...). Peder Syvs ordsprog fortsætter: får de unger. – *Travestiering*: komisk gendigtning. – *Quintianerne*: eleverne i femte lektie (klasse). – *kom tomhændet* (...): Gaver til lærerne blev forbudt 1809. – *Go din Vej! din dovne Slog!* (...): jy. gå din vej! din dovne lørmæl. Jeg gider ikke se dig for mine øjne. – *Eenspændeyfrakke*: enradet frakke. – *communicerede*: gik til akters. – *Quartus*: lat. den fjerde. – *Libationer til Fader Evan*: (drik)ofre til vinguden.
- 154 *holde Lysat*: være skydeskive for vittigheder. – *Tertius*: lat. den tredje. – *gjorde* (...) *med*: deltog i det samme som andre. – *lange*: nå.
- 155 *Ubevanåt*: uvant. – *Ossians Carthon*: B. udgav 1807-1809 en overs. af den irske sagnfigur, skjalden Os digte. Den omtalte scene fra epos'et *Carthon* ses i SSk II, 129. – *Ømens Vej i Luften* (...) *Kvinde*: Ordspr. 30,19. – *Vers of Ovid* (...) *det sorte Haa*: kan være fra *Tristia* (III, 10), som Ovid (se n.t.s. 8) skrev i sin landflygtighed ved Sortehavet.

- 156 *Fjerdingsmål*: se n.t.s. 35. – *sodales* (. . .): *Aeneiden* I, 203. – *Virgil*: se n.t.s. 82. – *Vaaning*: se n.t.s. 33. – *Slag*: spor.
- 157 *Natter*: madvar, aftenmad. – *Springgaas*: legetøj, lavet af gåseskrogets brystben. – *infandum* (. . .): *Aeneiden* II, 3. – *Aeneas* (. . .) *Dido*: Æ., helten i *Aeneiden* og if. sagnet grundlægger af Romerriget, forelskede sig i dronning D.
- 158 *Leporem* (. . .): Horats (se n.t.s. 152): *Satirer* I, 2, 105. – *Lypeholder*: se n.t.s. 154.
- 159 *pax*: lat. stille! – *Domine confrater*: lat. hr. medbroder, kollega. – *den Stjerne, som steds* (. . .): formentlig Venus.
- 160 *satte af*: se n.t.s. 15. – *klippede med Ørene*: bevægede ø. (om dyr). – *holdt* (. . .) *paa*: sigtede på. – *inacte* (. . .): fra den rom. historiker Titus Livius' *Ab urbe condita* (lat. om byens grundlæggelse) VII, 36, 5. – *firmerude*: se n.t.s. 66. – *hurlefinde*: krede se eller flokkes (om vildt).
- 161 *jam ad* (. . .): Livius (se ovf.) VIII, 8, 11. – *projecto*: lat. sandelig. – *raabtes af*: se n.t.s. 101. – *Pudler*: egl. fejlslag i keglespil. – *Flause*: dumhed. – *Saat*: afdrivning (= gennemsøgning) af jagtområde.
- 162 *Roesomhed*: selvfærdig glæde. – *Otium est* (. . .): omskrivning af *Otium est pulvinar diaboli* (se n.t.s. 7). – *den fromme Skjelm* (. . .): *Aeneas* (*Aeneiden* IV, 166 f.). – *Maxime*: læresætning. – *magiske Lygte*: tryllelygte; (tidl.) lysbilleddapparat. – *Luxurbationer*: natterstudier. – *Timeinformationer*: undervisningsrim; især om privatundervisning.
- 163 *Pøler*: pøller. – *den selv*: om værtsparret.
- 164 *lemures* (. . .): Horats: *Epistler* II, 2, 209. – *und immer weiter* (. . .): af den ty. digter G.A. Bürgers (1747-1794) ballade *Lenore* (1774).
- 165 *Sengebaand(et)*: reb med håndtag over sengen til at rejse eller vende sig med. – *aabne Breve*: breve stilet til én person, men med alment sigte. – *store Philologium*: en universitetseksamen. – *hun gjorde mig godt* (. . .): Ordspr. 31,12.
- 167 *betonet*: beklemt.
- 168 *Contubernial*: person, man deler værelse med. – *adjuvaret cum spe successus*: lat. tilknytter som medhjælper med håb om at blive efterfølger. – *Herredsjøden*: se n.t.s. 124.
- 169 *nam*: forstod.
- 170 *Nej Katten ryv me* (. . .): jy. Nej katten rive mig, om jeg gør, så skal jeg for gå hjem. – *kommen for Skude*: blevet gravid udenfor ægteskab. – *A vil, Katten ryv me* (. . .): jy. Jeg vil, katten rive mig, ikke bytte med ham, om jeg så skulle vinde hele Ulvedal. – *Skjel*: ret. – *Rundar*: runde.
- 172 *kvinkelere*: ironisk: syngte, kvadte. – *Aarets sidste Blomst*: sangen *Last Rose of the Summer* af den irske digter Th. Moore (1779-1852), gengivet ndf i B.s fri oversættelse.
- 174 *hartad*: næsten. – *Française*: selskabsdame.
- 175 *Specie*: todaler-mønt. – *bar* (. . .) *Born* (. . .) i *Kirke*, dvs. hun var gudmoder for dem. – *Natstykke*: natligt sceneti (om maleri).
- 176 *flau*: plat. – *Stademusikanfems*: se n.t.s. 91. – *astheniske*: kræftesløse. – *me*:

- barsk. – *Apollo(s)*: if. gr. mytologi bl.a. musikkens gud. – *Vær velkommen i Heibergs Indtog*: P.A. Heibergs (1758–1841) syngestykke *Indtoget* (1791), I, 1. – *Slaae* (. . .) *Besættelse i Hartkorn*: gør spillerregnskabet op, afslut spillet.
- 177 *smorzando*: hendsøende. – *Assessor(er)*: medlem af ret, bestående af flere dommere.
- 178 *Roset*: linedanser, der var på turné i Danmark i 1827. – *Skibstraa*: sejlbærende stang, anbragt vandret på mast. – *Concertmester*: dirigent.
- 179 *encores*: gentageiser.
- 180 *Belevenhed*: se n.t.s. 125. – *Sølvør*: silke med indvævede sølvtråde.
- 181 *brammende*: prangende. – *gæstne*: utætte. – *Rovtaget*: tagrørene. – *det sidste henvisende Skud*, dvs. Comtessen; kan referere til en frk. Scheel, den sidste efterkommer af slægten S., der havde ejet Ulstrup i århundredet. Hun døde 1835. – *Helleniens blinde Sanger*: Homer (se n.t.s. 102). – *Menneskets Æt* (. . .): frit citat efter *Bladen* VI, 146–149. – *Materien*: emnet – *Billet*: kortfattet brev.
- 182 *Zephyr*: vestenvind. – *Hvad er Skjønhed* (. . .) *Kjerlighed*: fodnote i 1834-udg. – *Pygmalions Galathea*: if. gr. mytologi formede P. en kvindestatue så smuk, at han forelskede sig i den; på hans bøn forvandlede gudinde den til en levende kvinde, som fik navnet G.
- 183 *skuffet*: narre. – *Chapeau(er)*: se n.t.s. 70. – *Brønden* (. . .) *den brede Steen*: se n.t.s. 97. – *Førundringstolen*: straf i pantelag: Definkventen anbringes i en stol; en af deltagerne foretager et hviskende rundspørge hos de andre om hans mærkværdigheder og fortæller ham svarene (tit smådrillerier). Han skal nu gætte, hvem de forskellige svar kommer fra.
- 184 *Armåner*: om selskabsdans: tur, hvor man bevæger armene. – *Artighed*: høflighed. – *Trykkeren*: dørhåndtag, klynke.
- 185 *mærkelig*: mærkbar.
- 188 *voltigere*: gøre lufspring. – *Livorno*: by i Mellemitalien.
- 190 *déjà amoureux*: fr. forelsket ærgrelse. Bs note i *SN: forlebt Frødhed*. – *overalt dets*: desuden; først og fremmest. – *Kurlieme*: øgruppe ved Sibiriens østkyst. – *Peter Poulis Havn*: Petropavlovsk, havneby på den NØ-sibiriske halvø Kamtschatka.
- 191 *Basseraler*: lystige gilder. – *Pikkenik*: (sammenskuds)gilde. – *Skamfiling*: skade. – *Mademoiselle* (. . .): fr. Frøken! jeg elsker Dem.
- 192 *taget Luven fra*: stillet i skyggen. – *hale*: indhente. – *Ragerie*: ragelse. – *halvfaber*: tætte (om skib). – *i samme god Lag*: samtidig. – *Etrædre*: trop.
- 193 *de syv Viset*: På tempelvæggen i Delphi var indskrevet en række tanke-sprog, der tillagdes d.s.V. Der har været enighed om navnene på de fire, nemlig Thales (6. årh. f.Kr.), Bias (ca. 570 f.Kr.), Pittakos (beg. af 6. årh. f.Kr.), Solon (beg. af 6. årh. f.Kr.), men ikke om de sidste tre; Chilon og Labys hører måske til d.s.V. – *Etatsråd Syrach(s)*: Kammerjunker K.B. v. Schirach, søn af den ty. historiker og da. etatsråd G.B. Schirach, blev først etatsråd 1840. Var 1812–1828 red. af tidsskriftet *Politisches Journal*, der var stiftet af faderen. Heri forekommer udtrykket *es kann nicht so bleiben* (ty. »Således kan det ikke forblive«; sang af den ty. digter A.v.

Kotzebue (1761-1819), som en småborgerlig klage over tiden, tit brugt ironisk af B. *Etatsraad*: titel i 3. rangklasse. Se n.t.s. 90. – *den vise Syrach's priis ingen* (. . .): se n.t.s. 142. – *Oraklet*: her om selvindlysende tankesprog eller spådom. – *Sophister*: en gruppe gr. filosoffer i 400-tallet f.Kr., kendt bl.a. for deres spidsfindighed og skepsis.

- 194 *røson*: fornøjelig, interessant. – *udføre*: fuldendte. – *humanistime*: vellærdeste. – *insanis aut versus factis?*: bygger på Horats: *Satirer* II, 2, sat. 7, vers 117, hvor Horats' slave Davus siger om sin herre: *Aut insanit homo, aut versus facti*: manden er gal, eller han skriver vers.
- 195 *summe*: se n.t.s. 126. – *hændelsesvis*: tilfældigvis. – *Per deum* (. . .) *res*: ikke klassisk, men kristen lat.; uden bestemt opr.; ældste belæg (i *Revised Medical Latin Wordlist*) er fra 1564.
- 196 *gaudeamus igitur*: lat. lad os da glæde os; gl. studentersang. – *Ruffet*: beboelshuus på skibsdæk.
- 198 *Shawlet*: sjalet. – *ufjoradelig*: utvivlsomt.

Skyrten paa Aunshbjerg

Trykt første gang i novelle- og digtsamlingen *Kornmodn* (1839). Oprykt i *GmNIV*.

Novellen bygger frit på et par barndomsindtryk: en karls mord på sin kæreste og den tidligere skytte på Hald Wilh. Johannsens død ved et ulykkes-tilfælde. Herom i *Li-Tr* II, 134-136; om mordet i folkelig overlevering, se E. Tang Kristensen: *Danske Sagn*, ny Rk. III, 77 (1931). – Om personalhistoriske enkeltheder, se *SSk* XXIV, 233f.

- 199 *Aunshbjerg*: se n.t.s. 34. – *Etatsraad*: titel i 3. rangklasse (se n.t.s. 90). – *den permanente Guillotines*: måske øgteskabet. – *Manille*: næsthøjeste trumf i Phombre. – *Satisfaction*: tilfredsstillelse. – *Tøjreslaget*: et tøjret dyrs græsningssområde. – *Skyrten*: se n.t.s. 7. – *Legitimiteten*: godtgørelse af et forholts rigtighed. – *General Nunsen*: chef i 3. Jy. Dragouregiment; blev 1788 anklaget for embedsnisbrug og gik, skont frikendt, i russisk tjeneste.
- 200 *Kehrausen ved Rosbach* (. . .) *Pompadourgeneralen* (. . .) *gamle Fritz*: i slaget ved Rosbach 1757 vandt preusserne, anført af den preussiske konge Frederik den Store (1712-1786), over franskmændene; disse anførtes af marskal Soubise, der havde fået kommandoen ved kejser Louis XV's elskerinde Mme Pompadours indflydelse. *Kehraus*: sludans i højt tempo. – *Sipsippenip*: Versioner af remsen om søstrene Sip, Sipsippenip og Sipsippenipsipsirunsip ses i E. Tang Kristensen: *Danske Dyrerfæder og Kjæderemser* (1896), nr. 570-581. – *Ladeføglen*: se n.t.s. 46. – *Onði i Tiendeme*: kunne være symptom på graviditet.
- 201 *en Miltvej*: se n.t.s. 35. – *Bilæggekakelevn*: stueovn med fyring og aftræk i

- et andet rum end det opvarmede. – *lure*: tage sig en lur. – *Dennemand* (udt. *dænmæ*): fanden.
- 202 *Herraldsøjden*: se n.t.s. 124. – *Bulaxe el. Bolaxe*: kraftig tommerøkse. – *Den er det virkelig*: Fortællingen er dog ikke historisk korrekt. – *sebanden*: frugtssommelig.
- 203 *Fødebur(t)*: forråds-kammer. – *Sandskyldige*: i sandhed skyldige. – *Jeg troer (...) at vi er i Hundedagene*: jeg tror, alle er fra forstandene; udtrykket kommer af, at man mente, der i hundedagene – 23. juli–23. aug. – var særlig risiko for, at hunde blev gale. – *Canopeten*: lille sofa.
- 204 *Hieroglypherne*: De første tydinge af l. var dog fremlagt 1822 af den fr. orientalist J.Fr. Champollion. – *fæstelig*: om ejendom, som ikke er bortfæstet (dvs. livsvarigt overdraget til jordbruger mod visse ydelser, fx hoveriarbejde.) – *Eller(ne)*: mose med eilekrat. – *Sneppen*: se n.t.s. 25. – *den jydsk Adel*: vedtog 1523 på Viborg Ting en undsigelse af kong Christian II; den blev overbragt kongen af rigsråden *Mogens Munk*. – *anstod*: behagede.
- 205 *Sted*: slyiske tid. – *Coloniherne*: hvor skattoffeltyskerne (se n.t.s. 50) holdt til. – *Alhedens Kongeskov*: plantagen ved Haverdal, hvoraf den ældste del blev plantet 1790. – *Alen*: 1 a. = 0,63 m.
- 206 *den (...) indviende Formular*: begravelsesritualets *Af jord er du kommet / Til jord skal du blive / Af jorden skal du igen opstå*. – *Tøften*: uopdyrket jordstykke ved gård.
- 207 *øverste Part i Mesterlectie*: sidste del af skolen inden studentereksamen. – *Hundredagsferien*: sommerferien (blev holdt i hundedagene, se n.t.s. 203).
- 208 *Pris*: om snustobak: dosis; så meget, som man kan tage med to fingre. – *Flint*: (flinte)bøsse. – *Krudthorn*: beholder til krudt. – *Blyvand(et)*: øjenbædvand af blyeddike, destilleret vand og vinånd.
- 209 *første Prutsedag (...)* *Festhaven*: se n.t.s. 66. – *fær (...)* *fort*: fortsatte.
- 210 *Portefeuille*: dokumentmappe. – *atraperet*: pågrebet. – *Maltrop*: ca. 30 km s.f. Silkeborg. – *Aaresvad*: i Stendalgårds plantage ca. 7 km v.f. Aunsbjerg. – *Creatur*: dyr. – *forfare med*: behandle.
- 212 *Rørdrummens Sægesang*: se n.t.s. 14.

De tre Helligaftener

Trykt første gang i *Dansk Folkekalender for 1841* (1841). Optrykt i *Nye Noveller* (1843) og *CmN VI*. Om varianter: se *SSk XXVI*, 268f.

Omfornning af et folkesagn, tidligere fortalt af B. i *Jydske Røverhistorier* (i tidsskriftet *Høpen*, 1824, *SSk VI*, 143).

- 213 *Snabeshøj (...)* *Landstinget*: På Snabegaard (om stednavne, se kort s. 328) blev der holdt landsting indtil 1805. – *Torp*: her: lille landsby, bestående af enkelte gårde og huse udflyttet fra større landsby. – *Uannet*: Vandet. –

- et Par hundrede Aar siden*: Historien er henlagt til herremanden Jørgen Marsviin tid; han besad Aunsbjerg 1622-1655. – *tinge Kul ud*: sælge trækul. Silkeborgegnen var dengang kulsvieregn. – (*Stodder*)*Øsungen*: se n.t.s. 35. – *imidlertid*: imens. – *smidskede*: se n.t.s. 127.
- 214 *saa smaaligt*: så smørret. – *Kløren*: se n.t.s. 65. – *Vindepinde(ne)*: pinde, som garnet vikles op om. – *Ijellinges*: mundhugges. – *Faste*: se n.t.s. 204.
- 215 *Fæstebrev(et)*: kontrakt, som fastsætte forholdet mellem ejer og fæster; ved overdragelsen betalte fæsteren en pengesum. – *Prise* (...) *en gammel Skik*: se n.t.s. 66. – *Lav*: jy. grund. – (*Ege*)*hjørve*: stort stykke af fældet træstamme. – *Sauggrav(en)*: udgravet fordybning, hvorover man lagde træstammer til udsikring.
- 216 *Hebnis(erne)*: øg, udslidte heste. – *til Høve*: på hoveriarbejde. – *Ralliker*: krikker. – *Sjert(en)*: vognstang. – *Hanløerne*: hammel = tværstang med bolt, der forbinder vognen med trækdyrene. – *Portammen(en)*: vandret bjælke i portrammen. – *saae ud til den dyre Tid*: så bedrøvet ud.
- 217 *mæde for*: spærrede for. – *maa*: kan. – *leflede*: firtede. – *harnslagne*: modløse.
- 218 (...) *sagde Ib og satte sig* (...): I *Blicher-Studier* (1916) s. 152 har Hans Brix fig. forslag til tekstrettelse: (...) *sagde Ib. Ma-Ibs gik ud og satte sig paa Trefoden for at malke* (...). – *vinde*: nå. – *ly*: lun. – *Gift*: foder.
- 219 *rænde Dig løs*: udtrykket brugtes om tejrøde kreaturer. – *lige*: nytte. – *Bæls*: dreng på 12-16 år. – *Slagsens*: slagbænk. – *gik fram*: gik ud i køkkenet. – *maasøede*: med små ører.
- 220 *Slagvol*: del af plejl; den korte, tykke stok, som slås ned i kornet. – *Skåven*: se n.t.s. 111. – *alleneste*: blot. – *Bolaxe*: se n.t.s. 202. – *Skorsteenskjødet*: se n.t.s. 148.
- 221 *Hovedlavreb*: reb til hestens hovedtøj. – *Bordbladet*: bordpladen. – *Persen*: pinen. – *fik* (...) *bedre*: fik bod. – *adelige Navn*: Slægten Marsviin uddøde 1768.

Eneste Barn

Trykt første gang i J.H. Hansens *Poetisk-prosaisk Nytaarsgave fra danske Digtere for 1842* (1841). Optrøkt i *GnNIV*. Om varianter, se *SSk* XXVI, 273f.

Novellen er en fri omformning af en hændelse, B. til dels var vidne til som barn, nemlig herregårdsfrøkenen Charl. A. Schinkels bortførelse fra Hald, som dengang ejedes af landsdommer Fr. Schinkel (1719-1794). Om detaljer vedr. frk. Schinkels og Halds historie, se evt. *SSk* XXVI, 303-306.

- 222 *min Fortælling »Eva«*: blev trykt i *No* VI, 1828. – *at slide Silke med Armod*: Talemåden ses hos Peder Syv I, 103: »Silde silke af armod er der ingen ære ved« (om den der må tære på sin tidligere rigdom) (*OiD*, 2971). – *skuddrede*: rystede, for sammen.
- 223 *Skuaaden*: silken. – *Spekøker*: forhandler af fedevareer, påbeg m.m.

- 224 *Kammerherre*: hofembedsmand. – *er det Jux med*: står det skædt til med. – *staaer* (...) *skævet*: har gået. – *Boigade*: boldgade. – *Porte-Chaise*: bærestol; blev brugt af hospitaler til aftransport af syge.
- 225 *tilvandede Torklæder*: Den tyrkiske sultan tilkastede i haremmet et tørklæde til den kvinde, han udvalgte. – *Nachtigalls Institut*: gymnastikpædagog Fr. Nachtigall oprettede i 1799 et institut for børnegymnastik. – *mandvold* (om tyren): rasende, så den angriber mennesker. – (*Friheds*)*spektakel*: naturskuespil. – *Guten Tyr*: den gode tyr. – *Løber*: se n.t.s. 19. – *Rundenom*: rundtår.
- 226 *Niels Bøggess* (d. 1358): jy. herremand; ejer af Hald Hovedgård. – *H* (...) i *GrN*: > Hald. – *Postføren*: egl. den ansvarshavende for den post, der sendtes med postvogn. – *Chaise*: let enspændervogn. – *Sørflox(er)*: mørkerød læst med lys manke og hale. – *A* (...) i *GrN*: > Aamsbjerg. – *galant*: elegant. – *havde håsnok*: havde fået nok at gøre.
- 227 *Tind*: fodspor. – *Fenster*: trafik ind og ud ad vinduet. – *offerere*: tilbyde.
- 229 *Søgvand*: (se n.t.s. 94) indeholdt en romantisk bortførelseshistorie.
- 230 *en guld Nøgle*: kammerherrenøglen; værdighedstegn for en k. – *følge allerhøieste* (...) *Enliedsnøgle*: Den fremmede kammerherre er også amtsmand og udøver af den kgl. vilje. Kongebrevet er derfor udformet som en ordre til ham. – *Chovæet*: højtidelighed. – *forsøge* i: undersøge. – (...) *Erklæring saavel anlangende den paankende Indspærring* (...) i *GrN*: > (...) *Erklæring at Jodite saavel anlangende den paankede Indspærring* (...).
- 231 *Kjøpfølger(-Maneer)*: nævefølger. – *Slaglod*: slagtilfælde.
- 232 *Christianstad*: by i SO-Sverige. – *ingen Udkomme*: ikke noget at stille op. – *Handelsbetjent*: kommis. – *den borgerlige Ejeraand*: J. E. Rosborg ejede Hald 1826-1847.
- 233 *finereft*: lime en tynd træplade af finere sort oven på en ringere. – *Kobber*: kobberstik. – *2den April Slaget*: på Kbh.s red. 1801. – *Altan*: her: badebro og udsigtsplads med rækverk. – *angelt*: fiske med krog. – *Kanonkudd* (...) *Festivitetsen*: Ved festlige lejligheder, f.eks. kongebesøg på Hald, blev der affyret kanonkud fra gården ud over Hald Sø.

E Bindstouw

Trykt samlet første gang og udgivet selvstændigt 1842 med undertitlen *Førelinger og Digte i jyske Mundarter*. Nogle af digtene var tidligere trykt i No. Om varianter udover de i noterne nævnte: se *SSk* XXVI, 269ff.

Ordforklaringerne har *PSEB* som grundlag; i enkelte tilfælde er anført Blichers egne noter; de ses i *SSk* XXVI, 269ff. og 287ff.

Om stof og motiver: se evt. *AP* II; om sprogforhold: se Sv. Aakjær: *Undersøgelser af Målet i E Bindstouws*; *DuSt* 1916, s. 113ff; se i øvrigt lit.henv. i *PSEB*.

Oversættelsen – ligesom enkelttitlerne – er Peter Skautrup's, her optrykt efter *Uv* IV, men sammenholdt med *PSEB*, jf. s. 324.

- 234 *E Bindstauv*, *Bindestuen*: I Midt- og Vestjylland fremstillede meget uldtøj. I vintertiden mødtes man på omgang hos hinanden om aftenen. Man satte sig om bordet (*e Skyuuu*); hver udmålte en aftalt mængde garn ud – man fik *molt aa* – lagde garnet på bordet, førte den løse garnende fra bunken op over en krog (*e Kroeg i e Louv ouuer e Skyuuu*) og herfra gennem en krog fastgjort foran på skulderen (se n.t.s. 119). Så begyndte man at strikke om kap for at få fart i arbejdet. Imens fortalte man historier og sang viser. Se *TVP*, 131ff. og *VA* (SSk XXII, 143f). – *Krøn Koustrup*: forbilledet: formentlig skoleholderen i Lystrup Mogens Andersen, hvis forgænger hed Kristen Koustrup. For at øge sine indtægter var MA om sommeren murer og tækkemand. Omtalt i *TVP*, 179. – *vis igjen, vise igen*: angive hvor stjåle ting var. I *TVP*, 151 omtales en mand på egnen, der både kunne v. i og *vens e Vinn*, vende vinden. – *løps ouuer, løse ouer*: sige trylleformularer for at helbrede. – *maahn, mane*: besværge. – *den suet Skuel, den sorte Skole*: om universitetet, som almuen mente var en trolddomsskole for præster og medicinere. – *Lyggot*: De fleste lokaliteter ligger i Lysgård og nærmeste sogne. – *lest ue, liste ved*: tage fat. – *lidd ed, led det*: gik det. – *Pahuse, Papsa*: se i Vium sogn med bebyggelsen Papsahuse. – *framtsakten, fremtalende*: frimodig.

Kjen Føjster: Staeren sædder o Goulen

Om evt. forbindelse med sagnet om Hagbard og Signe: se *AP* II 340ff.

- 236 *To* (svært oversætteligt): s'lt hvad? elign. – *gi hin Føjstøng! giv hende Føstepenge!*: gør hende gravid! – *kommen skit astej, kommet skidt afsted*: blevet gravid. – *Smækken*: slåen. – *i Minn aa i Ynn, i Minde og i Ynde*: i fordragelighed og sømmelighed.
- 238 *Stokken*: sengestokken, dvs. sengens sidebræt. – *Uhlen tuded (...)* *Himnen tuded*: dødsvarsler. – *Raakten, Ranen*: se n.t.s. 41. – *Kokken*: Hanen.

Wolle Hannsen: E Skvæpigh

Kilder: formentlig folkevisen om Tule Vognsøn og Sven Graa (*Danmarks gamle Folkeviser* (1853-1976) III, 313) og et sagn, ref. i *DA* IV, 486. Se også *AP* II, 343.

- 240 *Kjasholm, Kærholm*: se n.t.s. 67. – *i de samm Golau, i det samme Godlag*: på samme tid. – *mo, maa*: kan. – *Det passed hun ett om*: Det brød hun sig ikke om. – *kehded, hædede*: passede. – *Doss, Dos*: Es. – *Luhn Kjerik, Lunde Kirke*: således if. *DA* IV, 486; i virkeligheden er der tale om Ungstrup Kirke, som blev lukket 1558 og et par år efter nedrevet. – *Stuelstaah, Stolestade*: kirkebænk. – *Poppeluer, Puspituar*: ophøjet galleri med stølstedet i kirke.
- 242 *Sunthneser, Sunthoser*: strømper uden fødder; brugtes af almuen. – *en Kaarre ful (...), en Kurv fuld (...)*: alm. slutning på eventyr og remschistorier.

Visti: Øvli han wa sæ løste en Sweith

244 *Filer*: om navneskiftet fra Øvli til E.: se evt. *AP* II, 344. – *skuldred sæ, skuldræde sig*: trak eller rystede på skuldrene. – *kaalhoigee*: kæphøj.

Pe Baahstrup: Jørren Maahstryer aa Pe Sou

1654 Jørgen Marsvin bønderne i udflytterbyen Bastrup, Vuum Sogn, og lagde jorderne sammen til hovedgården Marsvinlund. Se Hans Hansen: *Studier over St. St. Blicher* (1898) s. 77ff.

Aalfærets), Oldfæderis): bedstefar.

246 *Ønvestoun, Overstaa*: se n.t.s. 120. – *Citis (...), Gaalt (...), Wanni (Ønre)*: de adelige slægter Gris, Galt og Urne. – *før mange Tier sijn, før mange Tider siden*: n.t.s. 221. – *skannied, skoggerlo*. – *Hou skane Dø? Hwad skander du?*: Hvid er der i vejen?

Kjæn Præjster: E Hællhæjst

Bygger måske på en hændelse i Torring Sogn, hvor en skandod skal være vægnet op på begravelsesdagen; se *TK&L*, 94f.

248 *e Hællhæjst, Hællhesten*: folkeovertro: trebenet, hovedløs hest, der varsler død. – *harad*: næsten. – *hæppend*: tungt haltende. – *kaikled*: bojede sig.

250 *Bied, Bied*: her: omgang. – *tæwæd, tæde*: vaskede.

252 *Trejstænddæwæ, Treagørdagen*: efter lysning (se n.t.s. 119). – *æhle, ædelig, rigngt*.

Jens Jensen: De færmlest Oer

Trykt første gang i *Nø* II 1827 med titlen *De færmlest Oer i Jens Jensens Ly, ætter hons æjn Beskrywels*; optaget her med få ændringer (se ndf.) og med indledningen *Da æ den hætt saant*. – Om modeller for Jens Jensen: se Alex. Rasmussen i: *Saml. til Jy. Hist. og Topogafi* 4, rk. II (1914), s. 53ff. og O. Bauditz: *Blicherske Soldatshistorier*: *DaSt* 1921, 49ff. og 1927, 93ff.

252 *Hæskæwæwæ, Hæskæwæwæ*: se n.t.s. 110. – *trøj Sæes, tv Sæes*: en bonde på over tres år fik en søn, ogammelmandsønneus, fritaget for militærtjeneste. – *Brik*: lille smørskål. – *Kok*: se n.t.s. 238. – *Hættirig, Hættirig*: her: udseende. – *æne, Æne*: nautre. – *i Knggens T*: felttoget i Holsten 1813, hvor en allieret hær under den sv. tronfølger Bernadotte var den angribende part. – *Tinkelfjær, Eckenfjæde*: købstad i SO-Slesvig. – *Færmkæwæwæ*: i 1813 stod Danmark i forbund med Frankrig over for en koalition af Rusland, Preussen, Sverige, Storbritannien og fra aug. 1813 Østrig. – *Fættæ*: fædder: en fr. ed.

254 *den røde Kjole*: den da. uniform; den fr. var blå. – *Blankere*: partrijesoldater, der gik foran hovedstyrken og afsøgte området. – *Kiklæn!*: qui va là! fr. hvem der! – *Sækkæmæwæwæwæ*: sacré nom de dieu! fr. i Guds hellige navn. – *Engle*: Anglus: fr. englændere. – *saa skal Dællen regja Dæ! saa skal Dæwæwæwæwæwæ*: if. en anekdote, forealt af B. i *Væstly Profil* (1839) s. 86 skulle da. hjælpetropper have brugt denne ed ved angreb i slaget ved Malplaquet 1709. – *hæst en Bagkæwæ, bæwæ en Bagkæwæ*: slog en kolbøtte. – *fættæ aa sækkæ*: bande og gale (på fr.), se ovf. – *den bitte Mæwæ*: fædden.

– *Rassekorre*: Ratzeburg i Laucnburg s.f. Hoisten. – *Stralsund* (. . .) *Grow Skeel*: en præjsisk major v. Schill, der faldt ved Stralsund 31.5.1809. – *Lybek*: Her måtte general Blücher overgive sig til franskmændene 7.11.1807. – *et bitte Baan, et lille Bam*: En da. officer, der deltog i felttoget, beretter om en sådan episode i et brev (*DaSt* 1921, 60). – *Piiv mæ laang Rør, Piibe med lang Rør*: vive l'empereur: fr. leve kejseren. – *Isehou, Itze-hoe*: by i Holsten.

- 256 *Prins Eknehl*: den fr. hærfører Davout, fyrste af Eckmühl. – *adieu Ræv aa Har(e)*: adieu au revoir: fr. farvel og på gensyn. – *Baanhowd* (. . .) *Kosak-ken(ten)*: Rusland bidrog til felttoget med et hjælpekorps af bl.a. k. Det var dog sv. kavalleri og ikke k., der 7.12.1813 angreb danskerne ved Bornhöved, en landsby i Holsten (se *DaSt* 1921, 62f). Derimod stod rytterfægtningen ved Ralsted i Holsten 21.12.1813 mellem russiske kosakker og Jyske Dragonregiment. – *Downe*: dobra, russ. godt. – *nære, næng*: nærgående. – *Lallemand*: fr. general; deltog i Davouts forsvar af Hamburg. – *Brave Danno! A æ laang* (jeg er lang!): braves Danois! Allons! fr. tapre danske! Frem! – *Sestej, Sehested*: Kampen her fandt sted 10.12.1813. – *væk Per Mission!*: Avec permission! fr. Med tilladelse! – *Akkevit, Akva-vit*: allez vite, fr. skynd jer. – *mild Pardon*: mille pardons, fr. tusind gange om forladelse. – *De wa de siist Slaw*, (. . .): I No lyder slutn: *De wa de siist Slaw, a wa i; faar degaang a sku te aa sedd ou Hejsten, sagtied a mi jenn Bien. De haad Taallenet skot fræ mæ ve Sestej, aa a haar heller alle sit et siin*: »Det var det sidste slag, jeg var i; for da jeg skulle til at sidde af hesten, savnede jeg mit ene ben. Det havde artilleriet skudt af mig ved Sehested, og jeg har heller aldrig set det siden.»

Mads aa Vrahnum: Hudden A fik Hold o Kjesten

Opt. skrevet som aftenunderholdning på Det Kgl. Teater 16.12.1832 med overskriften *Slaget ve Kjøvenhaun*. Omarb. og optrykt i *SD* med noter af B. (SSk XXVI, 269E) og med titlen *Hudden a fik Kjesten*; først ved indføjeisen i *E Bindstone* blev den tillagt Mads af Vranum.

- 258 *lane, lagt*: digtet. – *Degaang* (. . .): dvs. slaget på Kbås red 24.1801. – *Amaraal Nielsen*: den eng. admiral H. Nelson (1768-1805). – *hav, høj*: højhel- lig. – *Pust*: se n.t.s. 17. – *ringed sammen*: om klokkeringringen lige før gudstjenesten. – *Prævestien, Prævesten*: det sydligste blokskib i den da. linje. – *Pe Lassen, Peder L.*: galt for Lorentz Lassen (1756-1837). – *saa tyk som Smul, saa tykt som Smul*: i tætte skarer. – *ponset*: støde, stanges (som gedebukke); her om hårdt slagsmål. – *Sjansiering, Changering*: lading og skydning.
- 260 *skaave(v) skove*: her: skovle ind (om værdier, penge). – *Fek, Fikke*: lorumme. – *læth ve sæ, lette ved sig*: lette sig. – *Ørum*: by SØ for Tjele. – *Tvær-sæk*: se n.t.s. 112.
- 262 *kaastem hen, kastede dem hen*: if. Bs note 1836: bekostede deres begravelse. – *Ham sjæl, Ham selv*: kongen. – *knour*: pænt, smukt. – *jens Hammel, ens Hammel*: (se n.t.s. 216); om heste, der har lige stor byrde at trække: if. Bs

note 1836 betegner det, at *To passe godt for hverandre – her med Hensyn til Alderen*. – *Kjællinger*: se n.t.s. 214. – *hævede*: Bs note 1836: *højede og skrælle*. – *vedfke*: if. Bs note 1836 træder fork. *fk istedetfor en Fæd*; *vedfke* *hejer* er vel eufemistisk for «ved fæden ikke heller».

264 *he om Daw, had om Dag*: dvs. betænkningstid. – *wa (...) betint, var (...) betænkt*: havde i stinde.

Wolfe Vistesens: Sven Graah

Kilder: nok ligesom til *E Særøpigh* det sagn om Torning Kirke, der refereres i *DA* (se n.t.s. 238) og fortæller, at kirken skal være opbygget af to andre kirker: Ungstrup og Graa kirker; desuden nok inspiration fra Marsk Stig-folkevisen. Se evt. *AP II*, 352.

Graah: Gråhede (Grade Hede) s.f. Torning. – *Sven Graah(s)*: Sven Grathe (d. 1157): da. konge. – *Aalfauer*: se n.t.s. 244. – *Sien at der inno noun aa, Sten er der endnu nogle af*: 1852 fjernedes de sidste kvadre, og grunden blev opbrudt 1864–1865. – *trej (tre) Konger*: 1157 blev Sven Grathe konge over Skåne, Knud Magnusson (d. 1157) over Fyu og Sjælland og Valdemar (senere den Store, 1131–1182) over Jylland. Kort efter faldt Sven i Slaget på Grade Hede 1157. – *knæwh*: her: køn. – *Kjællingerie*: narrestreger.

266 *ildvorn, ildvorn*: arrig. – *Skitting*: skiderik. – *Innetrøj, Indertroje*: undertøje. – *Ullenskjot, Ullenskjort*: lang, ulden trøje. – *Hæel, Hæl*: skjul. – *Konng Wolmer*: kong Valdemar den Store.

Wolfe Vistesens: Den jernarmed Sældaat

Første gang trykt i *Nø XI* 1829 med titlen *Den jydske Landsoldat* (SSk XV, 9ff), derefter i *SD II* (1836), annoteret af B. og med titlen *Sældaaen*. Om motivet: se *AP II*, 353ff. Der er forskelle i ortografien i de tre tryk; stavermåden er mest konsekvent i *SD*.

268 *Bysilouuv*: (barnesprog) seng, visselulle. – *Faalser, Forhør*: konfirmationsforberedelse. – *Cajilum, Gadelum*: Ved forårsfester – pinsefesten osv. – blev pigerne fordelt til karlene som partnere -- g. -- ved det kommende års fester. – *Nøjorgauv, Nytaargave*: På Randerseggen foregik denne fordeling af partnere – også mandl. – især ved nytårslegestuerne; karlene blev da kaldt n. – *skryuvu, skrive*: udskrive til soldat. – *Pa*: ordre til at møde ved eksercerskolen. – *Aawseleu, Akseleu*: skulderen. – *Iseshow*: se n.t.s. 254. – *Lou, Lov*: hjemlov.

270 *Gud give det (...)*: Guds navn får Per til at tale kirkens sprog. – *Smolou, Smaalej*: småkreaturer, fjerkra.

Wolfe Vistesens Brøw

Trykt første gang i *Nø III*, 1827 med titlen *Wolfe Vistesens Støruels hjem fra Kjømhauu te hans kiere Foræller*.

rele, redelig: rigtignok. – *ræh jer hen, rædde jer hen*: gøre jer bange. – *Lillen-sjot*: se n.t.s. 266. – *Kabus*: se n.t.s. 43. – *passer (...)* om: se n.t.s. 240.

- 272 *haatte, hatiad*: næsten. – *Kosakker*: se n.t.s. 256. – *1011 Sjælling West, 10 Skilling Ost*: 1 sk. lybsk gjaldt 2 sk. da; *West* opfattede tyskerne som «Wurst» (gølse); – *den Siemts* (...) *Vejsterbrow*: pantomimen *Don Juan* (se n.t.s. 77) på Vesterbro Teater, der var opført af mimikeren og pantomimeforfatteren G. Casorti (1749-1826). – *Kompen(er)*: se n.t.s. 35. – *gæ Fortæller(e), god(e) Fortæller(e)*: person, der lægger et godt ord ind for nogen. – *gik fra Baer, gik for Borde*: vartede op. – *spejlelske, spejalske*: pokkers. – *hans Profession*: Møllere beskyldtes for at tage for meget i told for melet. – *Skywen*: se n.t.s. 111. – *holked i se*: huggede i sig. – *slanten*: slunken. – *rej* (...) *øverem, red over ende*: vältede orkuld. – *Lægtou, Legestue*: danse-gilde. – *Kløjtro, Klødetraad*: trævl.
- 274 *lokked*: forført. – *go fræ de jen Herred te de aant, gaa fra det ene Herred til det andet* (og derved uddrage sig underholdsbidrag). – *ta øbaag, tage ibag*: skyde en hvid pind efter. – *en laang Strimmel, en lang Strimmel*: den liste over Don Juans erobringer, som hans tjener opremsede. – *Inkallels*: stævning. – *kam han ind* (...) *Kriidh*: han er Kommandantens Statue (her fremstillet som en rytterstatue, vistnok af «marmor»), der straffer Don Juan mod fortællelse. Jf. G. Casorti: *Don Juan eller Steen-Gjæstebudet* (1818), s. 9. – *Comedietou* (...) *Møllerswen, Komediøwen* (...) *Møllersvend*: en ukendt pantomime, også på Casortis teater. – *gjør ve ham*: indgroet hos ham.
- 276 *taulered, tavlet*: ternet. – *Hjællistrygh, Hæstestryger*: strygspån til le. – *ilvorre*: se n.t.s. 266. – *den bette kaalled Kjerik, den lille kullede Kirke* (dvs. u. tårn): Det Kgl. Teater: den nuv. bygning indviedes 1874. – *en bette Kon Knejt*: en genius på fortæppet; *Kon* = korn (jy. fyldeord). – *en Prajst* (...): Thalia og Melpomene, hhv. komediens og tragediens muse, på hver sin side af prosceniet (den del af scenen, der ligger foran tæppet). – *Puppeluhrr*: se n.t.s. 240.
- 278 *Briddeviels*: adskillelesscenen i Oehlenschlägers tragedie *Axel og Valborg* (1810), III. – *Fjaril, Fjending*: fjerdedel; et «fjendingkar» smår indeholdt ca. 28 kg, 1/4 tønde. – *Bæster*: heste.

Rasmus Oustrup: *Messingjens*

Historien er if. B. sand; skal være fortalt ham af Klaus Nielsen i Vatrup (se *TK&L*, 94) eller af en tækkemand i Tørring (se *L&Tr* II, 207). Om fortællingen: se *AP* II, 356 og litt.henv. til *De fornæmste Oer* s. 252.

I Kriens ti: slaget mod englænderne på Kbh.s red 1801. – *Legmannen, Lægsmanden*: fører lægsrullen, dvs. registret over soldatermandskabet i den mindste adm. kreds, lægden. – *di Hassens Hæjsfolk*: Slesvigske Rytterregiment, der deltog i troppesamlingen i Holsten 1803. – *gaa de Siemts vedden*: 1) dræbe, 2) kastrere; her måske: skyde ned bagfra. – *Messingjens*: har nok sit navn efter landsbyen Mesing v. Skanderborg.

- 280 *fi Marker, fire Mark*: 1 m = 1/2 pund. – *Uer, Ord*: aftale. – *gikk* (...) *et fræ ed, gik* (...) *ikke fra det*: kom sig ikke. – *Kyrassier(er), Kyrassier(er)*: pansret kavalerist. – *kronneted* (...) *hvinneted* (...) *rimmet*: forskellige slags vrinsken (se også n.t.s. 284). – *gik imell*: gik imellem hestene. – *skroll, skraalede*:

vrinskede skingert. – *Holtigh*: klaphungst, hungst, hvis ene testikel ikke er sunket ned i pungen. – *pinhønt*, *pinveen*: nærig. – *Nøgfør*, *Nødfør*: ekstra-foder. – *byh se*, *byde sig*: hævde.

- 282 *hviskommersit*: hvis om en sines tid; hvis. – *faanam (...)* *te*, *fornam (...)* *til*: mærkede til. – *Pallask*: ryttersabel. – *Mundspog*: mundheldet lyder: Øde skal være fede om munden, som skal ud at fæste folks (*DO*, 2092).
- 284 *Boghvedgrød*, *aa di var fatte (...)*, *Boghvedgrød*, *og de var fattige*: på jy. er visse ord som *grød*, *fiede* m.m. flertalsord. – *Skyusven*: se n.t.s. 111. – *rimmed*: småvrinskede (efter føderet). – *sto ve*, *staa veit*: være tænt med. – *Luh*, *Lse*: hue. – *Herborret*, *Herbeget*: karlekammeret. – *atvevannen*, *ovenniden*: medtaget. – *pilbred (...)* *aa*, *pilrede (...)* *af*: gik sin vej. – *staglead*: stavrende.
- 286 *Pløtangen*, *Pløtønen*: delingen. – *Udsættene*: kasseode beste. – *Beed*, *Bed*: øden mellem to fodringer: ½ dagsarb.. især om pløjning. – *nygt*, *nygede*: værte. – *Tøsten*, *Tøften*: se n.t.s. 206. – *nalle*, *naalelig*: if. B.s. note 1836: from, godmodig. – *Kjouden*, *Kjolen*: skradet. – *Kalgoren*, *Kalgaarden*: se n.t.s. 33. – *Amild*, *Abild*: able(træ). – *stammed*, *stammer*: podet.

Mads Uhr: E Staalkeksmand

- 288 *Uhr*: Ure Gårde ligger i Grove ca. 20 km v.f. Lysgaard. – *Staalkeksmand*, *Staalkeksmand*: omvandrende tigger. – *kom ve ed ma*, *kom ved det ned*: kom ud for. – *Hvotkommersit*: se n.t.s. 282. – *en gramme svær Mues* (stor muse): Knudmose v. Herning. – *bøtler*: nuser. – *speddets*: se n.t.s. 272. – *Rind*: hedesogn i Hammerum Herred s.f. Herning, hvor mange tætere holdt til. – *Raklere*: tætere, der udførte renovationsarbejde, parterede døde dyr m.m.; natmand. – *kat ve*: hjælpe til. – *Sundus*, *Sunds*: i Hammerum Herred. – *E Pragt*: if. overleveringen N. Hegelahr, forfatter til et skrift: *Fodstelsene i Heden* (1788). – *gjo Nød ve*: se n.t.s. 278.
- 290 *Kampen*: se n.t.s. 35. – *Håjjs*, *Vase*: vej, der på dæmning fører over fugtig grund. – *idnj*, *i Dy*: i dynd. – *hæbl*: se n.t.s. 266. – *Diller (...)* *Gvovsløger*: tattersprog; kvinder, børn. – *uv Folk*, *vve Folk*: tæterne. – *Viborchus*: se n.t.s. 49. – *fenstegøet*, *Enstedsgaard*: enligt beliggende gård. – *relde*: se n.t.s. 252. – *færkyll*, *færkyllde*: gengældte. – *spun*, *spunn*: hjælpe. – *vit kjim*: se n.t.s. 234. – *glødder*, *glødre*: klime (en lervæg).
- 292 *Doll*, *Dullfen*: stor lerkrukke. – *ha Ophold*: gå på afængt. – *suuvus*: snafte. – *kom vos Roe*: *kende* (gøve) *os Raad*. – *Glarkihst*: glarmesterkiste. – *Roadin*: se n.t.s. 238. – *Kok*: se n.t.s. 238. – *snøthjelmeh*: sort med hvid plet i hovedet. – *lyuus*: lyse; se n.t.s. 119. – *Kjennels*, *Kendels*: erkendelighed. – *Gvovner*, *Gvovner*: svigermor.
- 294 *Lovmaded*, *Lovmaded*: traktement. – *Ullenskjør*: se n.t.s. 266. – *Luh*: se n.t.s. 284. – *Kvaskler*, *Kvasklerde*: trekantet klæde, der bindes om pande og baghoved. – *Pigh*: livstykke og skørt ud i ét; sløjkjole (for børn). – *bløven oh*, *bløven øde*: gået til grunde. – *føtsi Gaang*: det første møde skulle dog have fundet sted i Knudmose (se s. 288). – *Gøbb*: groft. – *skaae Do and?*, *skader du noget?*: se n.t.s. 246. – *kaast nie*, *kaast ned*: begravet. – *kepl*, *keplede*: om illegitim begravelse.

Mari Kjølvro: Faasal Marri

Trykt første gang i Nø VI, 1828 (SSk XII, 83) med en fortale om den jy. dialekt. B. nævner her, at forbilledet for digtet er et dialektdigt af den skotske digter W. Laidlaw (1780-1845). Anden gang trykt i SD II. B. har her tilføjet noter (se SSk XXVI, 273) og har foretaget ændringer, især af rytmisk-metriske art. – Se evt. AP II, 361f.

296 *Helmestier, Helmissæder*: helligmesse, allehelgensdag, dvs. o. 1. nov., skifte-
tedag for tyende. – *mæ Suolen, med Svalen*: o. 1. maj, som også var tyen-
dets skiftedag. – *Bæsteren*: se n.t.s. 278. – *naahle, naadelig*: if. Bs note 1836:
inderlig medynkefuld. – *lued*: lod som. – *moddele, modelig*: dybt bedrøvet. –
stuh, stind: stiv; if. Bs note 1836 også: *stræng, piinagig*.